

U'j kye Nimil aj Ebrey

Atzin u'j lu'n tz'ib'in kye jun ch'uq xjal aj Judiy, a otaq chi nimin ti'j Jesús. Me noq tu'n tpaj nimku yajb'il n-iky'x kyu'n tu'n tpajjo kynimb'il, nchi ximintaq junjun tu'n kyaj meltz'aj juntl maj tojjo ojtxe kynimb'il. Mi b'i'n qu'n ankye tz'ib'ilte u'j lo. Me ante' xjal, a kub' tz'ib'in te' u'j lu'n, nimxix ntzaj tq'o'n tumil tu'n mi chi aj meltz'aje.

Ajo xnaq'tzb'il nimxix toklin tojjo u'j lo kyjalu'n: A Jesucrist nimxix toklin tib'ajjo tkyaqil kyoklin txqantl, tze'nku te Moisés, ex jni' angel, ex tkyaqil taq'nb'in pale ex ikyxjo ti'j k'ulb'il, a tzajnin ti'j Ojtxe Tu'jil Tyol qMan.

Nyolin tojjo u'j lo, qa ma tz'ok Jesús te tnejilxix qpale (2:17). Ex axjo xjal tz'ib'il te u'j lo, o tzaj tchiky'b'in ti'jjo k'ulb'il ex chojb'il kyilxjal, exsin yol, a o b'ant te ojtxe, nyaxix tz'aqleqe, ex nlay tz'el kyilxjal kyu'n. Me axte Dios o jaw sk'o'nte jun ak'aj tnejilxix pale, a Jesucrist, a nya ikyjo tze'nku tumil kyi'jjo pale aj Leví, qala' tze'nku te Melquisedec (cap. 7). Qu'n a Jesús o tz'ok te tnejilxix pale te jun majx, qu'n o'kx te Jesús xi q'o'nte tchwinqil te chojb'il il, ex noq tu'njo lo, at jun ak'aj tumil, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios (3:1–10:39).

Ex atzin kolb'il lu'n tu'n qk'monte noq o'kx tu'n qnimb'il, ex ntzaj tchiky'b'in a qa nimxix toklin kynimb'il nimku xjal toj Ojtxe Tu'jil (cap. 11). Tu'ntzi'n lu'n, nchi tzaj tkujsin aye nimil ja'lin, tu'n kywe' wen toj kynimb'il ajxi tpon b'aj tq'ijil, exsin

tu'n tok kyq'o'n kywutz ti'j Jesús, tu'n tiky'x jni' yajb'il kyu'n, qa ma tzul kanin ky'i'j.

Yolin qMan Dios noq tu'n Tk'wal

¹ Toj ila'x maj, yolin Dios ojtxe kye qxe'chil, ex kyuk'a ila' wiq tumil, yolin noq kyu'n xjal, aye' yolil Tyol. ² Me atzin ja'lin, nyolin qMan Dios qe, noq tu'n Jesús, a Tk'wal; qu'n tu'n a Dios b'inchilte tkyaqil twutz tx'otx' ex tkyaqil twutz kya'j, noq tu'n Tk'wal.* Ikytzi'n tze'nku jun k'wal at toklin ti'j tkyaqiljo a at te ttata, exsin ikyxjo te Jesús at toklin ti'j tkyaqiljo a at te ttata, a qMan Dios. ³ Nyek'in Jesús tqoptz'ajiyil tipin Dios, ikyxjo tze'nku tqan q'ij nyek'in tipin tqoptz'ajiyil q'ij; ex ate Jesús, tyek'b'il qMan Dios, a nya q'anča'l. Ex ate Jesús Nuk'il ex Xq'uqil tib'aj tkyaqil, noq tu'n Tyol nimxix tipin. Tej ttxjet tkyaqil qil tu'n, o kub' qe toj kya'j, kawil junx tuk'a qMan Dios.

Atzin Tk'wal Dios nimxi'xtl toklin tze'n kye angel

⁴ Tu'ntzin tkyaqiljo lu'n, ate Jesús o tz'ok nimxi'xtl toklin tze'nku tkyaqil angel, qu'n tu'n k'walb'aj te qMan Dios. Qalaqetzi'n kye angel, at kyoklin, me noq te taq'níl. ⁵ Qu'n mix ja' xi tq'ma'n te Dios te jun angel, tze'nku xi tq'ma'n te Jesús kyjalu'n: Ma tz'oka te nk'wala ja'lin.*

Ex nti' xi tq'ma'n te jun angel: Ayi'n we' manb'aj tey, ex a te k'walb'aj wey,* tze'nku xi tq'ma'n te Jesús.

* **1:2** Jn. 1:1-3; Col. 1:15-17 * **1:5** Sal. 2:7 * **1:5** 2Sa. 7:14; 1Cr. 17:13

⁶ Ex tej titz'je Jesús tzalu'n twutz tx'otx', tq'ma Dios kyjalu'n: Il ti'j tu'n kyk'ulin angel twutz.*

⁷ Ex toj Tu'jil Tyol Dios, chitzin Diosjo kyij'j angel kyjalu'n:

O chi kub' tb'inchin Dios angel, tu'n kyok te tsan,
ex tzunxix nchi ajqelin wen tu'n kyajb'inxix
te,

tze'nku q'aq' nimxix n-ajb'in kyexjal.*

⁸ Me mikyxi yoline Diosjo tuk'a Tk'wal, qala' chitzin kyjalu'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Ay Dios, a tAjaw Tkyaqil, atzin Tkawb'ila nimxix
toklin te jun majx, ex tz'aqlexix wen.

⁹ O tz'ok tk'u'jlinjiy a tb'anil,

ex o tz'el tiky'injiy a nya toj tumil.

Tu'ntzi'n ikyjo, o tz'ok q'o'n te Kawil tu'n qMan
Dios, a tDiosa,

ex nimxixtl ntzalaj ti'ja tze'nku kye angel, aye' ite'
tuk'iy.*

¹⁰ Ex ikyxjo yolin Tyol Dios ti'jjo Tk'wal kyjalu'n:
Ay, tAjaw Tkyaqil, te tnejil o kub' tb'inchi'n jni'
tx'otx' ex tkyaqil kya'j.

¹¹⁻¹² Me atzin tx'otx' exqetzi'n kya'j, ok kchi b'ajil,
ex kchi xel xoyit, ex kchi ttx'aqinixil tze'nku
jun xb'alin.

Qalatzin te, ok ktenb'il te, te jun majx.

Nti' tx'ixpib'l tey.*

¹³ Ex b'ajxe tq'maye qMan Dios te jun angel
kyjalu'n:

Qekuy nk'atza tu'n tkawi'n junx wuk'iy, tzmaxi aj
kykanb'it tajq'oja wu'n.*

* **1:6** Sal. 97:7 * **1:7** Sal. 104:4 * **1:9** Sal. 45:6-7 * **1:11-12**

Sal. 102:25-27 * **1:13** Sal. 110:1

¹⁴ Qalaqetzi'n kye angel, xewb'ajqe; ex nchi ajb'in te tsan Dios, ex sma'nqe tu'n Dios tu'n kymo-jitjo xjal, aye' kchi kletil tu'n.

2

Jun xob'tzb'il tu'n mi kyij qi'jlin Tb'anil Tqanil kolb'il

¹ Tu'n tel qniky' ti'j ja'lin, qa a Tk'wal Dios nimxixtl toklin kywutz angel, il ti'j tu'n tok tilil qu'n, tu'n tkub' qninin Tyol, a Tb'anil Tqanil, a o qb'i, tu'n mi qo el txalpaj toj qnimb'il. ² Atzin tkawb'il Moisés toj Tu'jil Tyol Dios, tzaj tq'o'n Dios kye xjal, noq kyu'n angel. Tzaj jun kawb'il kuj wen kyib'ajxjal, qa mataq tz'el kyij'li'n yol lu'n. ³ Atzin Tyol Tk'wal Dios, a Tb'anil Tqanil kolb'il, nimxixtl toklin tze'nku a tzaj kyq'o'n angel. Tunpetzi'n, nlayxla qo klet tjaq' tkawb'il Dios kujxix, qa ma tz'el qi'jlin Tyoljo Tk'wal. Qu'n tu'n akuxix te qAjaw q'ma'n te' kolb'il lo, ex ma tzul kanin tqanil qxol kyu'n tnejil nimil, aye' i lonte, ex i yolin tuk'a.

⁴ Majxte qMan Dios yek'inte qa twutzixjo yol lu'n, noq tu'n nim techil ex nim yek'b'il tipin, ex tu'n tkyaqiljo nb'ant kyu'n nimil, a q'o'ntz tze'nku jun oyaj tu'n Xewb'aj Xjan, ex tze'nku tajb'il tuk'a junjun.

Ok Jesús te xjal tze'nku qe

⁵ Nqo yolin ti'jjo saq tch'iysb'in Dios, a tzul kanin. ¿Me alkye kkawilte saq tch'iysb'in anetzi'n? Nya angel, qala' ax xjal, ⁶ qu'n toj Tu'jil Tyol Dios ntq'ma'n:

Noq xjalqo'y, ex atzin te Dios nimxix toklin.

¿Tiqu'ntz nqo tzaj tna'n, ex tiqu'n nb'isin qi'ja?

7-8 Tnejil, tzaj tq'o'n kye xjal jun tqoptz'ajiyil tipin,
ex jun kyoklin tib'aj tkyaqil twutz tx'otx'.

Tkyaqiljo lo tzaj tq'o'n tu'n tkawit kyu'n xjal.

Ex nti'taq jun ti' o kyij naj toj kykawb'il.

Me atzin ja'lin, noq te kab'e q'ij, o tzaj tq'o'n kyok-
lin,

me nyale' tze'n kye angel, chi Tu'jil Tyol Diosjo.*

Tu'npetzintzjo, nti' o qli, tu'n tnimitjo lu'n. ⁹ Me
qo ximin ti'j Jesús: Kab'e q'ij, ok tq'o'n Dios tok-
lin nyala tze'n kye angel, qala' ikyjo tze'nku xjal,
qu'n iltaq ti'j tu'n tkyim, ex jun angel nlay b'ant
tu'n tkyim. Noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios,
kyime Tk'wal, tu'n tpaj tkyaqil xjal. Tu'ntzin ikyjo,
nimxix toklin ja'lin, ex nim tqoptz'ajiyil tipin Dios,
noq tu'n tkyimlin twutz cruz.

¹⁰ Taj Dios tu'n tkolin kyi'j xjal, tu'n tok jun kyok-
lin tze'nku te tnejil, tu'n tyek'in tqoptz'ajiyil tipin
toj kychwinqil, ex tu'n kykawi'n juntl majl tib'aj
tkyaqiljo, a kub' tch'iysin Dios. Tu'npetzintzjo,
iltaq ti'j tu'n ttzaj tsma'n qMan Dios Jesús, a Tk'wal,
tu'n tkyim te Kolil kyi'jxjal, ex tu'n tjapin b'aj
tkyaqil tajb'il qMan, tu'n tok tz'aqle te jun majx.

¹¹ Noq tu'n tkyimlin Jesús, a Tk'wal Dios, ma qo
el tpa'n tu'n qok saqxix, ex ma qo ok k'walb'aj te
Dios. Tu'ntzintzjo ja'lin, noq tu'n qnimb'il ti'j, junx
qtata tuk'a Jesús. Ex atzi'n ja'lin, nti' ntx'ixwe Jesús
tu'n tok tq'o'n qb'i te titz'in, qu'n junch'in qtata
tuk'a.

¹² Ex ikyx tq'ma Tk'wal Dios te tMan toj Tu'jil
Tyol:

Kxel nq'ma'n we' tb'iy kye witz'i'n, aye' nimil,

* 2:7-8 Sal. 8:4-6

ex kxel nb'itzi'n b'itz kyxol toj tjay, ja n-oke ky-chmo'n kyib'.*

¹³ Ex juntl tumil chi Tk'wal Diosjo kyjalu'n: Kqeb'il nk'u'ja ti'ja.*

Ex juntl majl tq'ma: Ex loqi'n lo, junx kyuk'a tk'wala, aye' o chi tzaj tq'o'n we'y.*

¹⁴ Xjalqo junxch'in qchib'jil ex junch'in qchky'el, qu'n xjalqo qkyaqilx. Ikytzintzjo, iltaq ti'j tu'n tok Jesús te xjal tze'nku qe tuk'a tchib'jil ex tuk'a tchky'el, qu'n noq tu'n ikyjo, b'antjo tkyimlin te chojb'il qil. Ex noq tu'n tkyimlin Jesús, ex tej tjaw anq'in juntl majl, kub' ti'j tajaw kyimin, a axjo tajaw il. ¹⁵ Noq tu'n tkyimlin Jesús, o chi tzaqpaj tkyaqil xjal, aye' najleqe tzalu'n twutz tx'otx' tuk'a nim xob'ajil te kyimin.

¹⁶ Mi s-ul Jesús tze'nku jun angel tu'n kyklet angel, qala' ma tzul tze'nku jun xjal aj Judiy, a tzajnin tyajil ti'j Abraham, tu'n kyklet kykyaqil xjal tu'n. ¹⁷ Tu'ntzin qklet, iltaq ti'j tu'n tok Jesús tze'nkuxixjo qe, awo xjalqo. O'kx jun tumiljo, tu'n tten tq'aq'b'il tk'u'j quk'a, ex tu'n tok q'o'n toklin te tnejilxix pale, tu'n tyolin kyi'j xjal twutz qMan Dios; ex tu'n tchjet qil tu'n tchky'el el chitj twutz cruz, noq tu'n qklet awo, a o qo nimin ti'j. ¹⁸ Iky'x tkyaqil yajb'il ex nimku ti' tu'n, tu'ntaq tkub' tz'aq toj il, me mix kub'e ti'j. Tu'ntzintzjo, nq'aq'in tk'u'j qi'j, ex ntzaj tq'o'n jun o'nb'il qe, tu'n mina qo kub' tz'aq toj il.

* **2:12** Sal. 22:22 * **2:13** Is. 8:17 * **2:13** Is. 8:18

3

Jesús nimxixtl toklin tze'n te Moisés

¹ Atzin ja'lin, ayi'y werman, saqxix ta'ye kyanmi'n twutz Dios, ex o chi txokli'y tu'n qMan Dios, tu'n kyoka te Ttanim ex te tja. Chi ximintzintza ti'j Crist, a Jesús, a sma'n tu'n Dios te onilqe, ex tok te tnejilxix pale te qe twutz Dios.

² Atzin te Jesús jikyinxix twutz Dios tojjo toklin tzalu'n twutz tx'otx', ikytzi'n tze'n te Moisés ok jikyin tojjo toklin toj tja Dios ojtxe.*

³ Me atzin te Jesús nimxixtl toklin tze'nku te Moisés, ikyxjo tze'nku jun b'inchil ja nimxixtl toklin tze'nku te ja. ⁴ Qu'n tkyaqil ja, at jun b'inchilte, me ate qMan Dios b'inchilte tkyaqil tch'i'ysb'in, noq tu'n Tk'wal. ⁵ Atzin te Moisés ok jikyin toj tja Dios, me noq tze'nku jun aq'nil, ex tu'n tyolin ti'jjo a ktzajil tq'ma'n Dios te. ⁶ Qalatzin te Crist, nya jun aq'nil, qala' K'walb'aj, ex jikyinxixjo tkawb'il qib'aj, a awo, tja Diosqo, qa ma japin qu'n, ex qa ma qe qk'u'j te jun majx ti'jjo a nqo ayo'n ti'j toj kya'j, ex nqo yolin ti'j tzalu'n twutz tx'otx'.

Jun ajlab'l o tzaj tq'o'n qMan Dios qe, noq tu'n qnimb'il

⁷ Tu'ntzi'n ikyjo, chitzin Xewb'aj Xjan toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Qatzin ma kub' kyb'i'n ja'lin, a ntq'man Tyol Dios,

⁸ mi kub' kykujsin kyanmi'n tu'n kynimi'n,

tze'nqeku' kyxe'chila ojtxe,

aye' el kyi'jlin tajb'il Dios toj tzqij tx'otx'.

⁹ Ayeqetzi'n kyxe'chila ojtxe, aye' el kyi'jlin wajb'ila,

* 3:2 Num. 12:7

¿Ma mitzin xkyliji'y jni' yek'b'il wipi'n toj ka'wnaq ab'q'e?

¹⁰ Tu'ntzin ikyjo, o tzaj nq'oja kyi'j, chi Diosjo.

Ex kukx ntxalpajjo kyanmin,
ex kukx nchi txalpajjo toj kychwinqil,
ex nti'x nchi ximin ti'jjo wajb'ila.

¹¹ Tu'npetzi'n, chi Diosjo, tzaj nq'oja kyi'j,
ex xi nq'ma'n kye, tu'n mina chi okx tojjo Canaán,
a tx'otx' te ajlab'l, a b'antnin wu'n, tu'n kyajlan
wuk'iy.*

¹² Werman, tu'npetzi'n tkyaqiljo lo, kyajsintz ti'j
kyanmi'n, tu'n mina chi txalpaji'y toj kynimb'ila
ti'j qMan Dios. ¹³ Qala', kyq'onx kynab'la kyxolxa
tkyaqil q'ij, tze'нку at amb'il; tu'ntzin mi chi kub'
sb'u'ni'y tu'n il, ex tu'n mina txi kykujsin kyanmi'n
ti'jjo tajb'il qMan Dios.

¹⁴ Qa qaj tu'n qten junx tuk'a Crist toj kya'j, il
ti'j tu'n qten wa'lxix toj tkyaqil, tu'n qb'et wen toj
qchwinqil, ex tu'n tqexix qk'u'j, tze'nkuxjo tej xqo
nimin te tnejil.

¹⁵ Tu'n ikyjo, chitzin Tyol Diosjo kyjalu'n:
Qatzin ma kub' kyb'i'n ja'lin, a ntq'ma'n Tyol Dios,
mi kub' kykujsin kyanmi'n tu'n kynimi'n
tze'nqeku kyxe'chila ojtxe,
aye' el kyi'jlin tajb'il Dios.*

¹⁶ Tu'ntzi'n tkyaqiljo ikyjo, at ila' nxjelb'itza
kye'y:

Tnejil, ¿Ankyeqexixjo xi kykujsin kyanmin, a
otaxi kyb'i Tyol Dios? ¿Nyapele aye' i etz ti'n
Moisés toj tx'otx' Egipto? ¹⁷ Tkab', ¿Anqi'j tzaje
tq'oj Dios toj ka'wnaq ab'q'e? ¿Nyapela kyi'jjo i

* **3:11** Sal. 95:7-11 * **3:15** Sal. 95:7-9

b'inchin il toj tzqij tx'otx'? Ex tu'n ikyjo, b'e'x i kyim. ¹⁸ Toxin, ¿Anqi'j tzaje tq'oj Dios, ex anqi'j kub' tq'ma'n Dios, tu'n mi chi okxi tojjo tx'otx' te ajlab'l, a otaq txi tq'ma'n Dios kye? ¿Nyapela aye xjal, mix kub'e kynimine Tyol Dios?*

¹⁹ Tu'ntzintzjo, n-el qniky' te, qa mix i okxi xjal toj tx'otx' te ajlab'l, tu'n mix kub'e kynimine Tyol Dios.

4

¹ Tunpetzi'n, qq'onktzin tilil ja'lin, tu'n atx amb'il, tu'n qokx tojjo jun ajlab'l, a q'o'nku tu'n Dios. Qxq'uqim qib', tu'ntzin mix a'l junqe kyij naj ti'jjo ajlab'l. ² Qu'n te qe, o q'umlajtzo yol lu'n te kolb'il, ikytzi'n tze'nku q'umlajtz kye xjal ojtxe. Me ayetzi'n xjal, nti'x ajb'ine yol kye, a q'umj, qu'n noq ok kyb'i'n, ex mix kub' kynimine. ³ Qalatzin qe, awo o qo nimin, awo o qo okix tojjo ajlab'l tu'n qnimb'il, ikyx tze'nku a tx'otx' te ajlab'l ojtxe, a kyij q'met toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Tu'npetzi'n, chi Diosjo, tzaj nq'oja kyij, ex xi nq'ma'n kye, tu'n mina chi okx tojjo tx'otx' te ajlab'l,

a q'o'nl wu'n, tu'n kyajlan wuk'iy.*

Ex tq'ma Diosjo ikyjo, qu'n otaq japin b'aj taq'in ti'j tkyaqil tch'i'ysb'in, ex n-ajlan ja'lin. ⁴ Ex toj Tu'jil Tyol Dios, tq'ma kyjalu'n ti'jjo twuqin q'ij: Ajlan te Dios toj twuqin q'ij, tej b'antjo tkyaqil taq'in.*

⁵ Tu'npetzi'n, nxi nq'ma'n juntl majl ikyxjo tze'nku kyij tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

* **3:18** Num. 14:1-35 * **4:3** Sal. 95:11 * **4:4** Gen. 2:2

Mina chi okx tojjo tx'otx' te ajlab'l, a q'o'nl wu'n, tu'n kyajlan wuk'iy.*

⁶ Tu'ntzintzjo ja'lin, ite'x junjuntl na'mx kyokx tojjo ajlab'l, tze'nqeku xjal ojtxe. ¿Ex tiq'u'nil? Qu'n tu'n mi nkub' kynimi'n Tyol Dios, tze'nqeku xjal ojtxe.

⁷ Me nya tu'n ikyjo b'e'xit kyij najjo a otaq tzaj tq'ma'n Dios ti'jjo ajlab'l. Qala' o tzaj tq'o'n juntl majl amb'il te qe ja'lin, tu'n qokx tojjo juntl wiq ajlab'l. El qniky' te lu'n, qu'n otaqxi b'aj nimxix ab'q'e ikyjo, tej tyolin juntl majl Dios toj Tu'jil Tyol Dios, noq tu'n David, a nmaq kawil, ti'jjo juntl ajlab'l. Chi kyjalu'n:

Qatzin ma kub' kyb'inji'y tq'ajq'ojil twi' Dios ja'lin, mitzin kub' kykujsi'n kyanmintza tu'n kynimi'nch.*

⁸ Me mina nyolin David ti'jjo jun tal tx'otx' te ajlab'l, a tzaj tq'o'n Dios kye aj Israel ojtxe, junx tuk'a Josué, a kynejinel.* Qu'n noqit ate Josué tzaj q'o'nte ajlab'l te jun majx, mitla saj tq'o'n te Dios amb'il te qe ja'lin tu'n qkanin tojjo juntl wiq ajlab'l, tze'nku kyij ttz'ib'in David.

⁹ Tu'ntzin ikyjo, atx juntl wiq ajlab'l tb'anilx te Ttanim Dios ja'lin. ¹⁰ Qu'n alkye te' knimil ti'j Dios, k-okix te' tojjo ajlab'l q'o'n tu'n Dios, qu'n nti' nge tk'u'j ti'j taq'nb'in tu'n tel wen twutz. Tu'npetzi'n, ma tz'ajlan ti'jjo taq'nb'in, ikyxjo tze'nku te Dios n-ajlan te', qu'n o japin b'aj taq'in ti'j tkyaqil tch'iysb'in.*

* **4:5** Sal. 95:11 * **4:7** Sal. 95:7-8 * **4:8** Deu. 31:7; Jos. 22:4

* **4:10** Gen. 2:2

¹¹ Tu'npetzi'n, qq'onktzintz tilil, tu'n qokx tojjo ajlab'l, ex tu'ntzin mina qo ok tze'nku kye aj Israel ojtxe, a mix kub'e kynimin Tyol Dios, ex tu'n ikyjo, mix i okxe tojjo ajlab'l q'o'n tu'n Dios. ¹² Qu'n a te' Tyol Dios itz', ex at tipin ex nimxixtl toklin tze'nku jun machet, a kab'e tste tb'anilx wen, ex juch' twi'. * Jun machet ikyjo aku tz'okx toj qxmilit; me metzin te' Tyol Dios, nya noq toj qxmilit, qala' tojxi qnab'l, ex tojxi qanmin. Mix ti'x aku naj tu'n, qu'n b'a'n xpich'in tkyaqil qxim ex tkyaqil qnab'l. ¹³ Ex nti'x jun ti' toj tkyaqiljo tch'i'ysb'in qMan Dios nya ojtzqi'n tu'n, ex nti'x jun ti', a akut tz'ewit, qu'n tkyaqil q'anča'l te Dios. Ex tkyaqilxjal k-okil toj pa'b'in twutz, ti'j tkyaqil tb'inchb'in.

O tz'ok Jesús te tnejilxix qpale twutz qMan Dios

¹⁴ Me metzin qetz, awo nimil, at jun Onil qi'j toj pa'b'in, a Jesús, a Tk'wal Dios, a tnejilxix qpale, a o tz'okx toj kya'j junx tuk'a Dios. Tu'ntzi'n, il ti'j tu'n qten wa'lxix wen toj qnimb'il. ¹⁵ Ex atzin tnejilxix qpale at tq'aq'b'il tk'u'j qi'j, qu'n ojtzqi'n tu'n tkyaqiljo n-iky'x qi'j, qu'n ok te xjal tze'nku qe. Tu'ntzi'n, iky'x tkyaqil tu'n, tze'nku qe, ex ok yekin tu'n tajaw il tu'n tkub'taq tz'aq toj il, me mix kub'e ti'j.

¹⁶ Tu'npetzi'n tkyaqiljo lu'n, qo laq'ex tuk'a tkyaqil qanmin toj qna'j Dios twutz tkawb'il at toj kya'j; ja' knetile tq'aq'b'il tk'u'j qi'j, ex jun t-xtalb'il te onb'ilqe toj qchwinqil.

* **4:12** Is. 49:2; Ef. 6:17

5

¹ Kykyaqil kynejilxix pale sk'o'nqce kyxol ichin, tu'n kyyolin kyi'jxjal twutz qMan Dios, ex tu'n kyq'o'n oyaj te Dios, ex tu'n kyb'yo'n alu'mj te chojb'il kyilxjal. ² Ayetzi'n kynejilxix pale, attaq tq'aq'b'il kyk'u'j kyuk'a' aye' mix ele kyniky' ti'jjo tb'eyil b'a'n, ex kyuk'a i el txalpaj ti'j kynimb'il, qu'n ojtzqi'ntaq kyu'n tkyaqiljo n-iky'x kyi'j, qu'n tu'n xjalqe tze'nku txqantl. ³ Ex tu'n xjalqe, iltaq ti'j, tu'n t-xi kyq'o'n chojb'il tnejil ti'jjo kyilku, exsin tkab', tu'n t-xi kyq'o'n chojb'il ti'j kyiljo txqantl xjal.*

⁴ Mix a'l junte aku tz'ok tq'o'n tib' te tnejilxix pale, qala' ikytzi'n, ate Dios k-okil q'o'nte toklin, tze'nku xi tq'o'n Dios toklin Aarón tu'n tok te tnejilxix pale ojtxe.* ⁵ Exsin ikyxjo te Crist, nya ax ok q'o'nte tib' te tnejilxix qpale, qala' ax qMan Dios ok q'o'nte toklin ikyjo, qu'n ax Dios q'mante toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Ma tz'oka te Nk'wala ja'lin.

Ex ayi'n ma chin ok te Ttatiy.*

⁶ Ex ikyxjo ntq'ma'n toj juntl tumil: A te pale te jun majx, ikyxjo tze'n te Melquisedec.*

⁷ Tej attaq Crist tzalu'n twutz tx'otx', jaw tq'ajq'ojil twi' toj tna'j Dios, ex atku maj etz ta'l twutz, tu'n tq'aq'b'il tk'u'j. Kub'sin twutz, ex b'ijte tu'n Dios,* qu'n ate Dios at tipin ti'j tkyaqilx, expe akutaq klet Jesús tu'n toj kyimin. ⁸ Exsin tu'npaj k'walb'aj te Crist te qMan Dios, me iltaq ti'j tu'n

* 5:3 Lv. 9:7 * 5:4 Ex. 28:1 * 5:5 Sal. 2:7 * 5:6 Sal. 110:4

* 5:7 Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46

tiky'x tu'n, tze'nku n-iky'x qu'n, noq tu'n tb'ant tnimitjo Tyol tMan.

⁹ Me atzaj tej tjapin b'aj tkyaqiljo lu'n tu'n, b'e'x ok te Kolil te jun majx kyi'j kykyaqiljo aye' kchi k'wel niminte. ¹⁰ Ex ate Dios ok q'o'nte te tnejilxix qpale, ikyxjo tze'nku te Melquisedec.

Juntl xob'tzb'il tu'n mi kyij qi'jlin qnimb'il

¹¹ Ayi'y werman, ti'jtzi'n lu'n, nimxixtl tetz tu'n qyolin ti'j, ex nim ch'in t-xilin, tu'n t-xi qchiky'b'i'n kye'y, qu'n kuj ch'in tu'n tel kyniky'a te. ¹² Ayetzinkyetza, ayi'y ojtxe nimilqi'y, opetla chi ok kye' te xnaq'tzil ja'lin; qala' ayepel kye' tu'n kyxi xnaq'tzit juntl maj ti'jjo tnejil xnaq'tzb'il, a kyb'i'y ojtxe. Qalatzin, ma chi oka tze'n jun tal ne'x, a o'kx tajjo tu'n tmi'xin, ex nti' tumil toj twutz, tu'n tb'ant twa'n. ¹³ Ex ayetzinji'y tze'nku ne'x, me toj kynimb'ila, qu'n mi nb'ant kyximi'n tze'nku jun tij xjal, a n-el tniky' te alkye wen ex alkye nya wen.* ¹⁴ Qu'n atzin xnaq'tzb'il nim t-xilin, ikyjo tze'nku wab'j, a n-ajb'in kye xjal, a ma chi tijin, ex te kye', at tumil toj kywutz, qu'n n-el kyniky' te alkye wen ex alkye nya wen.

6

¹ Atzin ja'lin, qq'onktzin tilil tu'ntzin tel qniky' ti'j tkyaqiljo Tyol Dios, ex tu'n qch'iy toj qnimb'il tze'nqeku' tij xjal. Qala' mi qo kyij ten tojxjo tnejil xnaq'tzb'il ti'j Crist, a sk'o'nxix tu'n Dios. Ex mi qo ximin ti'j, qa o'kx tu'n qb'anteku' tu'n tnejil xnaq'tzb'il kyjalu'n: Tze'nku tu'n tajtz ti'j qanmin tu'n tqe qk'u'j ti'j Dios ex nya ti'j qb'inchb'in, a nxi

* 5:13 1Co. 3:2

q'inqe toj kyimin te jun majx; ex ti'jjo qnimb'il ti'j qMan Dios; ² ex kyi'jjo xnaq'tzb'il ti'j jawsb'il a'; ex ti'jjo xnaq'tzb'il tu'n tten Xewb'aj Xjan toj qanmin; ex ti'jjo tu'n kyjaw anq'in kyimnin juntl majl; ex ti'jjo tu'n kyok tkyaqilxjal toj pa'b'in twutz Dios.

³ Tunpetzi'n tkyaqiljo lu'n, qq'onktzintz tilil tu'n tkub' qnimi'n tkyaqiljo o tq'ma Dios qe, ex nya noq o'kxjo ti'j tnejil xnaq'tzb'il. Tu'n ikyjo, waja tu'n t-xi nchiky'b'i'n ti'xixjo t-xilin xnaq'tzb'il, qa aku tz'el kyniky'a te:

⁴ Qq'onktzintz tilil, tu'n mina tz'el qi'jlin qnimb'il, a ma tzaj tq'o'n Dios qe. Qu'n qa ite' junjun xi nimin ojtxe, ex qa tzaj kytzyu'n toyaj qMan Dios, ex qa ma kynan' Xewb'aj Xjan toj kyanmin, ⁵ ex qa ma tz'el kyniky' ti'jjo Tb'anil Tqanil Dios, ex qa ma chi ok q'o'n tu'n kyb'inchin nim techil tipin Dios; ⁶ qatzin ite' junjun xjal ikyjo, exsin qa ma tz'el kyi'jlin kynimb'iltz, nlayxpetzin tz'ajtz kye' ti'j kyanmin juntl majl, qu'n tuk'a kyb'inchb'in ikyjo, nyakuj njaw kyq'o'n Jesús juntl majl twutz cruz tu'n tkyim tze'nku jun xjal nti' toklin te najsb'il il. Ex noq tu'n ikyjo, aku chi xmayin xjal ti'jjo tkyimlin Jesús.

⁷ Tkyaqil xjal tzaj tky'iwb'il Dios kyib'aj tze'nku tx'otx', aj ttzaj jb'al tib'aj. Qa ma tzaj tb'anilx tawaljo tx'otx', attzin tky'iwb'il Diostz tib'aj, ex nim n-ajb'in kye xjal, a nchi aq'nin ti'j. ⁸ Metzi'n, qa noq tx'i'x ex k'ul ntzaj toj, nti'x tajb'in, ex ktzajil tq'oj Dios ti'j,* ex ok k'wel naj tu'n q'aq'. Ikyqetzin xjaljo, qa mi s-ajtz ti'j kyanmin.

* **6:8** Gen. 3:17-18

Jun q'uqb'il qk'u'j, a tzajnin tu'n Dios, tu'n qwe'xix toj qnimb'il

⁹ Atzin ja'lin werman, nq'aq'in nk'u'ja kyi'ja, i'chaqx qo yolin ti'jjo tx'otx' nya wen, me q'uqle nk'u'ja kyi'ja, qa ayeji'y tze'nku tx'otx' ky'iwlin tu'n Dios. Tu'n ikyjo q'uqle nk'u'ja kyi'ja, ayi'y ma chi kleta te jun majx tu'n qMan Dios. ¹⁰ Qu'n ate Dios tz'aqlexix, ex nlay tz'el najx toj tk'u'j ti'j tkyaqiljo wen ma b'ant kyu'n, ex kukx nb'antjo kyu'n, ex tkyaqil tq'aq'b'il kyk'u'ja, tu'n ma chi oni'n kyi'jjo txqantl nimil. ¹¹ Me qajatla'y tu'n kukx kyb'inchinji'y lu'n, nya noq o'kx ja'lin, qala' toj tkyaqil kychwinqila, tu'ntzin tjapin b'aj tkyaqiljo wen nkyb'inchi'n, ex tu'n ikyjo ok ktzajil kytzyu'n, a nchi ayo'n ti'j toj kya'j. ¹² Nya qaja tu'n kyoka ky'aj toj kynimb'ila, qala' tu'n kyb'inchi'n ikyxjo tze'nqeku nimil, a o chi kyim; ayej i ajb'in te yek'ilte qe, qa kukx tu'n qwe' tojjo qnimb'il, tzmaksi aj qten tuk'a qAjaw. Qatzin ma b'antjo lu'ntz qu'n, oktzin ktzajil qk'mo'n tkyaqiljo a at qoklin ti'j tzalu'n twutz tx'otx' ex toj kya'j te jun majx, a o tzaj tq'ma'n Dios, ex a o tzaj kyk'mo'n ayej i kub' niminte ojtxe.

¹³ Tu'n ikyjo, qq'uqb'inktzin qk'u'jtz ti'jjo saj tq'ma'n Dios qe, ikyxjo tze'nku te Abraham ojtxe. Qu'n kyka'yinktzintza tze'nku te Abraham, tej ttzaj tq'ma'n Dios, qa iltaq ti'j tu'n ttzaj q'o'n toklin kyxol tkyaqil xjal. Nti'xtaq juntl ti' nimixitl toklin tze'nku te Dios, tu'ntzi'n ax kujsinte qa twutzx-ixtaqjo Tyol. Tu'n ikyjo, xi tq'ma'n te Abraham tuk'axix tkyaqil tipin, ¹⁴ ex chi' kyjalu'n: Twutzxix kxel nq'ma'n tey, qa il ti'j tu'n tkub' nky'iwli'n,

ex k-elil anq'in nimxix tyajila ti'ja.*

15 Tu'n ikyjo, kub' tayo'n Abraham tuk'a tq'uqb'il tk'u'j, tu'n ttzaj q'o'n a tzaj tq'ma'n Dios te.

16 Tze'nkutzi'n kye xjal tzalu'n twutz tx'otx', qa kyaj tu'n kyq'man ti'j jun ti', qa twutzx mo minaj, il ti'j tu'n kykujssinte kyyol ti'j tb'i jun a'la, a nimxixtl toklin tze'nku kye. Ex noq tu'n kyyol ikyjo, b'e'x nkub' kyk'u'j. 17 Ex ikyxjo, taj Dios tu'n tyek'in qa twutzxix ti'jjo qoklin, a ma tzaj tq'ma'n tu'n ttzaj tq'o'n qe, awo nimilqo. Tu'n ikyjo, tuk'axix tkyaqil tipin, kub' tq'ma'n Dios ti'jjo a at qoklin ti'j toj kya'j te jun majx, ex nlay jaw meltz'ajl ti'jjo kyij tyolin. 18 Twutzxix ma tzaj tq'uqb'in qMan Dios qk'u'j a awo nimil, a nqo klet tu'n. ¿Tze'n tten b'i'n qu'n qa twutzxjo ikyjo? At kab'e tumil: Tnejil, kub' tkujsin Dios Tyol te qe; ex tkab', noq ti'jjo Tyol tuk'axix tkyaqil tipin tzaj tq'o'n qe, ex nlay b'ant tu'n qkub' tsb'u'n Dios, qu'n nlay jaw ttx'ixpi'n Tyol. Tu'n ikyjo, q'uqlekxix qk'u'j ti'jjo a at qoklin ti'j, ex tu'n ikyjo, nimxix qk'u'j ti'j, tu'n qwe' toj qnimb'il tzalu'n twutz tx'otx'.

19 Atzin q'uqb'il qk'u'jjo lo, a nqo kub' tq'o'n jikyinxix toj qchwinqil tze'nku jun kxb'il alxix wen, a n-ajb'in te jun bark, tu'n mina txalpaj toj a'. Ex atzin qq'uqb'il qk'u'j tzajnin ti'jjo qnimb'il, ex atzin ntzaj q'o'nte qokli'n tu'n qokx ti'jxi xb'alin te pa'b'l, tzma ja' ta'ye Dios toj kya'j. Me atzin ojtxe, nti'taq tumil tu'n qokx antza.* 20 Me atzin ja'lin, at qokix tk'atz, noq tu'n tkyimlin Jesús, qu'n ate tnejilxix o tz'okx jqolte qb'e. Tu'n ikyjo, o tz'ok

* 6:14 Gen. 22:16-17 * 6:19 Lv. 16:2

te tnejilxix qpale te jun majx, ikyxjo tze'nku te Melquisedec.*

7

O tz'ok Jesús te tnejilxix qpale te jun majx

¹ ¿Ex altzin kye' Melquisedec? Atzin nmaq kawil te Salem ex tnejilxix tpale qMan Dios, a Dios nimxix toklin. Tej tmeltz'aj Abraham jyol q'oj, ex otaq chi kub'jo aj kawil tu'n, etz Melquisedec k'lulte toj b'e, ex kub' tq'o'n jun ky'iw'b'il tib'aj. ² Ex atzin te Abraham xi tq'o'n te Melquisedec tlajajin tkaneb' ti'jjo otaq tkanb'e toj jyoj q'oj.* Atzin n-ele b'ib'aj Melquisedec: Tz'aqlexix toj Kawb'il. Ex atzin toklin Melquisedec, nmaq kawil te Salem. Atzin te Salem: Nuk'b'il n-ele toj kyyol.

³ Ex mix a'l b'ilte alkye ttata ex alkye tnana, ex alkye tyajil, ex ti'jjo titz'jlin ex ti'jjo tkyimlin. Tu'ntzin ikyo, nyakuj tze'nku Jesús, a Tk'wal Dios, qu'n mix ja' saje xkyeye, ex mib'in b'aj, ex tok te tnejilxix pale te jun majx.

⁴ Atzin ja'lin, kyka'yinktzingtza jni'tzin toklin Melquisedec kywutzjo txqantl pale, aye' tzajninge ti'j Leví. Qu'n tu'n Abraham, a ojtxe qxe'chil, ex nim toklin, xi tq'o'n te Melquisedec a tlajajin tkaneb' ti'jjo otaq tkanb'e toj jyoj q'oj kyuk'a aye kawil. ⁵ Tzalu'n twutz tx'otx', ayetzin pale tzajninge ti'j Leví, attaq kyoklin tu'n kypeyin tlajajin kykaneb' kyib'ajxi kyxjalil, ayexjo tzajninge ti'j Abraham, ikyx tze'nku kyij tq'ma'n toj ojtxe

* **6:20** Sal. 110:4 * **7:2** Gen. 14:17-20

kawb'il.* ⁶ Me qalatzi'n te Melquisedec, nya tza-jnin ti'j Leví. Atzin te Abraham, nimtaq te' toklin, qu'n tu'n otaq yolin qMan Dios tuk'a, ex otaq tzaj tq'o'n Dios nim tky'iwb'il tib'aj. Me atzin te Melquisedec, nimxixtl te toklin tib'aj Abraham, qu'n atzin Melquisedec el tpeyin ajo tlajajin tkaneb' Abraham toj jyoj q'oj. Ex ikytzin kub'e tq'o'n Melquisedecjo tky'iwb'il tib'aj Abraham. ⁷ Ex b'i'n qu'n, qa alkye jun nkub' q'o'nte ky'iwb'il kyib'ajjo xjal, nimxixtl te' toklin kyib'ajjo txqantl xjal, aye nchi kub' tky'iwlin. Tu'n ikyjo, ate Melquisedec nimxixtl toklin tib'aj Abraham.

⁸ Ex majqexjo pale ja'lin kyxol Judiy, aye' nchi peyin tlajajin kykaneb' kyxjalil, noq xjalxiqe. Ex tu'n xjalxiqe, te kyiminqe. Me metzi'n te Melquisedec, mina; qala' nyakuj itz' te' te jun majx, ikyxjo tze'nku' ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios. Tu'n ikyjo, nimxixtl toklin Melquisedec kyib'aj pale tzajninge ti'j Leví. ⁹ Tej tchojin Abraham tlajajin tkaneb' te Melquisedec, nyakutlaj o chi choji'n kykyaqil aye tzajninge ti'j, exqetzi'n pale, aye' tzajninge ti'j Leví, a xkachmanb'aj te Abraham. ¹⁰ Qu'n kykyaqilx na'mxtaq kyel itz'je, ex ite'kxtaq ti'j t-xmilil Abraham tej tchjetjo tkaneb'. Ex tu'n ikyjo, nimxixtl toklin Melquisedec kyib'aj pale, aye' tzajninge ti'j Leví.

¹¹ ¿Me ti'tzin tajb'in lu'n ikyjo te qe? Aye xjal aj Israel tzaj kytzyu'n ojtxe kawb'il noq kyu'n pale, aye' tzajninge ti'j Leví, a t-xe'chil Aarón. Me atzin ojtxe kawb'il nlay chi ok xjal tz'aqle tu'n. Qu'n noqit ikyjo, minatla xttx'ixpe Dios ojtxe kawb'il, ex minatla saj tchq'o'n juntl pale, a Jesús, tu'n tok

* 7:5 Num. 18:21

te pale te jun majx, nya tze'nqeku aye tzajninqe ti'j Aarón, qala' tze'nku te Melquisedec. ¹² Qu'n qa ma tx'ixpitjo kyoklin kykyaqil pale, iltzin ti'jtz tu'n ttx'ixpit kawb'il, qu'n noq tu'n ojtxe kawb'il at kyoklin xjal tu'n kyok te pale. ¹³ Me ante Jesús, a qAjaw, ex a nyolajtz toj Tyol Dios, nya tzajnin te' ti'j Leví, qala' ti'j juntl ch'uq xjal, a tzajnin ti'j Israel, a ja' nti'taq jun tu'n tok te pale. ¹⁴ Qu'n b'i'nxix tetz qa a Jesús tzajnin te' ti'j Judá ex nya ti'j Leví. Me nti' te Moisés tq'ma toj ojtxe kawb'il qa tu'ntaq tul jun pale kyxoljo xjal, aye' tzajninqe ti'j Judá, qala' noq ti'j Leví.

¹⁵ Q'anča'lxix ta', qa a Jesús tnejilxix pale ikyjo tze'nku' te Melquisedec, ¹⁶ ex at toklin te pale nya tu'n ojtxe kawb'il, a ja' n-u'jite qa o'kqexjo tzajninqe ti'j Leví at kyoklin tu'n kyok te pale. Qala' at toklin Jesús te pale noq tu'n tchwinqil te jun majx. ¹⁷ Qu'n tu'n ikyjo, tq'ma Dios ti'j, toj Tu'jil Tyol. Chi kyjalu'n: A te pale te jun majx, ikyxjo tze'n te Melquisedec.*

¹⁸ Tu'ntzi'n ikyjo, a tkawb'il Moisés ojtxe b'e'x kyij naj, qu'n nti' tajb'in, ¹⁹ qu'n nti' tumil tu'n ttzqet-xix kyanmin xjal tu'n. Me metzi'n ja'lin, tzaj tq'o'n jun tq'uqb'il qk'u'j tb'anilxix wen, tu'n qpon laq'e tk'atz qMan Dios: ²⁰⁻²¹ Ok tq'o'n Dios qAjaw Jesús te jun pale, ex xi tq'ma'n qa twutzxix te jun majx. Me tojjo yol lu'n, mix q'olb'ine ti'j tb'i kya'j mo ti'j tb'i tx'otx' tu'n tkub' tk'lu'n qa twutzxix Tyol, qala' tuk'a tkyaqil tipin kub' tkujsin Tyol qa twutzxix. Me metzi'n kyuk'a txqantl pale, aye' tzajninqe ti'j Leví, mix yolin Dios ikyjo.

* **7:17** Sal. 110:4

Tu'npetzintzjo ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Kub' tkujsin Dios Tyol, ex tq'ma ti'j qAjaw tuk'a tkyaqil tipin, ex nlay ja meltz'ajl juntl majl. Chi' kyjalu'n:

A te pale te jun majx.*

²² Qu'n atxix ojtxe, b'antnin ti'j tu'n Dios tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a, noq kyu'n pale, aye' tza-ninqe ti'j Leví. Me tkyaqiljo lo mix ele wen. Ex atzin ja'lin, tu'n Jesús at juntl tb'anil tumil nimxixtl toklin tze'nku' ojtxe. ²³ ¿Me ti'taqtzin tky'i tojjo ojtxe tumil? Qu'n ayetzin txqantl pale, ila'taq kyb'aj, qu'n tu'n te kyimingetaq. Ex tu'n ikyjo, nlaytaq chi ten te jun majx. ²⁴ Me atzin te Jesús itz' te' te jun majx, ex tu'n ikyjo, at toklin te pale te jun majx. Ex nya il ti'j tu'n tkyij tq'o'n toklin te juntl, qu'n itz' te jun majx. ²⁵ Tu'npetzintzjo, ate Jesús at tipin tu'n kyklet-xjal tu'n te jun majx, aye' kchi tzajil laq'e tk'atz qMan Dios noq tu'n Jesús; qu'n najle te jun majx, ex nkub'sin twutz te Dios kyij.

²⁶ Qu'n ate Jesús jun tnejilxix pale nimxix toklin, ex nimxix tajb'in te qe. Qu'n ate Jesús tz'aqlexix wen: Nti' til, ex nti' tky'i, ex nya ikyjo tze'nqeku xjal, aj il. Ex atzin ja'lin tokx toj kya'j, junx tuk'a Ttata, a qMan Dios. ²⁷ Ex mikyxi Jesúsjo tze'nku txqantl tnejilxix pale ojtxe, aye' iltaq ti'j tu'n tkub' kyb'yo'n alu'mj tnejil te chojb'il kyilku, ex te chojb'il kyilxjal.* Me metzi'n te Jesús xi tq'o'n tib' te jun majx, tej tkyim te chojb'il kyil kykyaqil xjal.

* 7:20-21 Sal. 110:4 * 7:27 Lv. 9:7

²⁸ Toj tkawb'il Moisés ojtxe, i ok q'o'n te tnejilxix pale, aye' ichin, a nya tz'aqle. Me metzin te Jesús, tz'aqlexix te' te jun majx. Ex tej otaqxi tzaj tq'o'n Dios kawb'il te Moisés, kub' tkujsin Dios Tyol ti'j Tk'wal tuk'a tkyaqil tipin, tu'n tok te juntl wiq tnejilxix pale te jun majx.

8

Jesús jun Yolil qi'j twutz qMan Dios

¹ Toj tkyaqiljo nxi nq'ma'n kye'y, atzin nimxixtl toklin kyib'aj txqantl, a kxel q'met kyjalu'n: Tnejil, atzin Jesús, a tnejilxix qpale, at nimxix toklin ex q'uqle toj kya'j toj tman q'ob' qMan Dios kawil tuk'a.* ² Ex tkab', lu n-aq'nin te qe tuk'a toklin te tnejilxix qpale, ja' najle Dios toj kya'j tojjo twutzxix tja, b'inchin tu'n, ex nya kyu'nxjal.

³ Ex tkyaqilxjo tnejilxix pale il ti'j tu'n tq'o'n oyaj te Dios, ex tu'n tq'o'n chojb'il te il. Ex qu'n tu'n a Jesús tnejilxix qpale, il ti'j tu'n t-xi tq'o'n jun ti' twutz Dios. Me a Jesús, nya tnejilxix qpale tzalu'n twutz tx'otx', qala' tzma toj kya'j. ⁴ Qu'n noqit axsa ta'ye tzalu'n, mitla s-ok te tnejilxix pale, qu'n ite'l pale tzalu'n twutz tx'otx' tzajninge ti'j Leví, ex nchi q'o'n oyaj, tze'nku ntq'ma'n tkawb'il Moisés toj Tu'jil Tyol Dios. ⁵ Ex ayetzi'n pale tzalu'n, aye' nchi aq'nin toj tnejil ja te na'b'l Dios, ila' ti' n-ajb'in kye toj kyaq'in. Tkyaqiljo lo ikyjo tze'nku t-xlekemil, ex tze'nku twutzb'iyiljo, a at toj kya'j. Ex b'i'n qu'n qa noq twutzb'iyil, qu'n ka'ntzaj, tej tkub' tb'inchin Moisés tnejil ja te na'b'l Dios; aku Dios xi q'mante te kyjalu'n:

* **8:1** Sal. 110:1

Q'o'nktzin twi'y ti'jjo kxel nq'ma'n te'y, tu'n tkub' tb'inchinjiy nja'y ex tkyaqiljo at toj, ikyxixjo tze'nku xi nyek'i'n te'y twi' wutz, tu'n tb'ant tze'nkuxixjo tilb'iyil twutzxix nja'y, a at toj kya'j.*

⁶ Me atzin ja'lin, a tnejilxix qpale toj kya'j, Jesús tb'i, nimxixtl te' toklin tib'aj kyaq'in ojtxe pale toj jun taq'in tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios. Qu'n atzin taq'in Jesús tzajnin ti'jjo yol, a kujsit wen tu'n Dios. Me mix yoline Dios ikyjo kyuk'a txqantl pale, aye tzajninge ti'j Leví.

⁷ Noqit i kyijxjal toj wen tuk'a Dios te tnejil, tu'n tsaqix kyanmin te jun majx kyu'n ojtxe pale, nyatla il ti'j tu'n tul Jesús tuk'a juntl tumil nimxixtl wen. ⁸ ¿Me tiqunil il ti'j ul kanin juntl tumil? Qu'n tu'n mix japine kyu'nxjal te tnejil. Tu'n ikyjo, chitzin Tyol Dios kyjalu'n toj Tu'jil Tyol: Tzul tq'ijil, chi tAjaw Tkyaqil, ex ktzajil nq'o'n jun ak'aj tumil kye xjal aj Israel ex aj Judá.

⁹ Me atzin ak'aj tumil mikyxi' tze'nku b'ant ti'j wu'n te tnejil, kyuk'a ojtxe kyxe'chila, tej kyetz nxko'n toj tx'otx' Egipto. Me mix japine kyu'nxjal tze'nku kyij b'ant ti'j wu'n kyuk'a.

Tu'ntzi'n, o chi kyij ntzaqpi'n, chitzin Diosjo.

¹⁰ Qalatzi'n tb'ajlinxi' aye q'ij anetzi'n, chi Dios, kb'antil wu'n jun ak'aj tumil kyuk'a tkyaqil xjal, aye' tzajninge ti'j Israel kyjalu'n: K'wel nkawb'ila toj kynab'l. Ex kyjel ntz'ib'i'n toj kyanmin. Oktzin kchin okiltza te kyDios

* 8:5 Ex. 25:40

te jun majx. Ex ayetzin kyetz kchi okil te Ntanima.

¹¹ Tu'ntzintzjo, kyojjo q'ij anetzi'n, chi Diosjo, nya il ti'j tu'n tten jun xjal xnaq'tzil kye' txqantl, qa il ti'j tu'n tel kyniky' ti'j tAjaw Tkyaqil, qu'n tkyaqil xjal k-elil kyniky' we'y; jni'qe ma tij xjal ex jni'qe tal netz' k'wal.

¹² Ex k'wel nnajsin kyb'inchb'in nya wen, ex nlay tzaj nna'ntla juntl majl kyil.*

¹³ Tej tyolin Dios ti'jjo jun ak'aj tumil, antza kyij tyek'ine qa a ojtxe nti'taq tipin tu'n tsaqix kyanmin xjal tu'n, qu'n ch'ixtaq tjapin b'aj te jun majx.

9

Ojtxe tumil tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios

¹ Ojtxe, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios, attaq nim kawb'il te k'ulb'il, ex jun ja b'inchin tuk'a xb'alin, te na'b'l Dios tzalu'n twutz tx'otx'. ² Ajo ja lo te kab'e elnin; atzin tnejil: Xjan Najb'il tb'i,* ja' attaq jun xtanko'l,* junx tuk'a jun meḡ, a ja' nchi kub'e xjan wab'j.* ³ Kyxoltzin ja, aye' kab'e elnin kyten, attaq jun xb'alin te pa'b'l.* Ti'jxi xb'alin, ataqtzintza ta'ye Najb'il Xjanxix tb'i, ja' xyoline Dios ojtxe. ⁴ Ex tojxjo Najb'il Xjanxix attaq juntl meḡ, a b'inchinxix wen tuk'a ta'l q'anpwaq, ja' nkub'e patit storak te Dios;* ex attaq jun kax, ex ikyxjo b'inchinxix wen tuk'a ta'l q'anpwaq, te yek'b'ilte qa otaq b'ant ti'j, tu'n kykyijxjal toj

* **8:12** Jer. 31:31-34

* **9:2** Ex. 26:1-30

* **9:2** Ex. 25:31-40

* **9:2** Ex. 25:23-30

* **9:3** Ex. 26:31-33

* **9:4** Ex. 30:1-6

wen tuk'a Dios.* Tojjo kax anetzi'n, attaq jun xar b'inchin tuk'a q'anpwaq, a ja' tku'xetaq jun piñ maná, a tzaj tq'o'n Dios kyexjal, tej kyb'et toj tzqij tx'otx' ojtxe.* Ex axsi tku'xetaqjo ttze Aarón, a xök twi', a at t-xul,* junx kyuk'a tz'lan ab'j, ja' tz'ib'ine' lajaj tkawb'il Dios.* ⁵ Ex tib'ajjo kax tkub'taq kab'e kyilb'iyil tze'nku angel, kerubim kyb'i, aye' yek'b'ilte tqoptz'ajiyil Dios.* Ex tib'ajtaqjo kax liky'intaq kyxiky'jo kerubim; antza xi tq'o'n tne-jilxix pale tchky'el alu'mj te najsb'il kyilxjal. Qu'n antza ta'yetaq tipin Dios. Me toj tkyaqiljo lu'n, nya il ti'j tu'n qyolinl tib'aj ja'lin.

⁶ Kykyaqiljo lu'n b'inchin toj ja, a xb'alin tten, te na'b'l Dios; ex ayetzin pale kukx nchi o'kxtaqjo toj tnejil elnin ja, a Xjan Najb'il, te b'inchilte tkyaqil tumil taq'in, tze'nku' kyij tyolin Moisés toj Tu'jil Tyol Dios.* ⁷ Me tojjo tkab' tnej ja, a Najb'il Xjanxix, noq o'kxtaqjo tnejilxix pale n-okxtaq jun maj tojile junjun ab'q'e. Ex ajtzin tokx, iltaq ti'j nxi ti'n tchky'el alu'mj te najsb'il tilx, ex te' il, a mitaq n-el kyniky'xjal te.*

⁸ Toj tkyaqiljo lu'n, ntzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan yek'b'il, qa na'mxtaq tkub' yuch'jjo a pa'b'l kye' kab'e elnin toj ja te na'b'l Dios. Ex tu'npetzi'n, nti'xix kyoklinxjal tu'n kyokx tojjo Najb'il Xjanxix, a ja' ta'yetaq qMan Dios. ⁹ Tkyaqiljo lu'n n-ajb'in te jun yek'b'il te qe ja'lin, qu'n ayej oyaj ex tkyaqil chojb'il, aye' nche'xtaq te Dios, nti'x tajb'in te saqsil kyanmin xjal, aye' nchi k'ulin ikyjo. ¹⁰ ¿Ex

* **9:4** Ex. 25:10-16 * **9:4** Ex. 16:33 * **9:4** Num. 17:6-10 * **9:4**

Ex. 25:16; Deu. 10:3-5 * **9:5** Ex. 25:18-22 * **9:6** Num. 18:2-6

* **9:7** Lv. 16:2-34

tiqu'nil? Qu'n a ojtxe tumil nyolin noq ti'jjo wab'j, ex k'wab'j, ex tu'n tel txjetjo jun ti'x ti', ex ila' kawb'il ti'jjo kyb'inchb'in xjal. Me nti'taq toklin tu'n ttx'ixpit kyanminxjal tu'n. Qala' tkyaqiljo lu'n n-ajb'intaq kyexjal ojtxe, te' na'mtaq tul kanin Jesús tu'n ttx'ixpit tumil, tze'n tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios.

Jun ak'aj tumil tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios

¹¹ Me atzin ja'lin, ma tzul Crist tzalu'n twutz tx'otx'. Ax Jesús tnejilxix qpale ja'lin, ex noq tu'n ikyjo, tzaj tq'o'n jun tumil nimxixtl wen tze'nku ojtxe. Qu'n atzin ja te na'b'l Dios, ja ta'ye Jesús ja'lin, nya tzalu'n twutz tx'otx', qala' toj kya'j. Tu'n ikyjo, a ja anetzi'n at-xix nim toklin, qu'n tu'n tb'inchb'in Dios, ex tz'aqlexixtl wen twutzjo ojtxe ja, a xb'alin tten, te na'b'l Dios, a b'inchin kyu'nxjal. ¹² Qu'n ate Jesús noq jun maj ch'in okx tojjo Najb'il Xjanxix toj kya'j, tu'n t-xi tq'o'n jun chojb'il il twutz Dios. Me atzin chojb'il il nya kychky'el chiv ex wakx, qala' teku tchky'el, te chojb'il qil, ex tu'n tkanb'it kychwinqil kykyaqil xjal te jun majx, aye' kchi nimil ti'j.

¹³ Ojtxe, i kyijxjal toj wen tuk'a Dios noq tu'n ky-chky'el tman wakx ex tman chiv, ex tu'n ttza'jiljo tal wakx, a kub' patit tib'ajjo t-altar qMan, tojjo ja te na'b'l Dios. Ex noq tu'n tkub' chititjo chiky', exsin tza'j anetzi'n, i ok tq'o'n Dios tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a, ex tu'n tkub' tnajsin kyil.* ¹⁴ ¿Yajtzila' te Cristtz tchky'el ma nti'tzin te' tipin tu'n tsaqix toj qanmin tu'n? Qu'n noq tu'n attaq Xewb'aj Xjan tuk'a Jesús, xi tq'o'n tib' te chojb'il qil te

* **9:13** Lv. 16:15-16; Num. 19:9, 17-19

jun majx twutz qMan. Ex atzin chojb'il anetzi'n tz'aqlexix wen, ex nti' ch'in tky'i. Tu'n ikyjo, atzi'n tchky'el nimxix tipin twutz kychky'el alu'mj tu'n tsaqix qanmin ex qnab'l, ex tu'n tnajsit tkyaqil qb'inchb'in nya wen, a nxi q'inqe toj kyimin, tu'ntzin qajb'in te qMan Dios itz'xix te jun majx.

¹⁵ Tu'npetzi'n tkyaqiljo lo, ate Jesús ok tq'o'n tib' te jun ak'aj tumil, tu'n qmujb'it, ex tu'n qkyij toj wen tuk'a Dios. Tu'n ikyjo, atzin tkyimlin Jesús at tipin tu'n tnajsit qil, ex tu'n tsaqsit qanmin, ex tu'n ttzaj tq'o'n jun etzb'il tb'anilxix wen toj kya'j, a o tzaj tq'o'n Dios te qe, awo o qo txokle tu'n. Me tojjo ojtxe kawb'il, nti' tumil tu'n tjapin b'aj tkyaqiljo lo, a tze'n nb'ant tu'n Jesús ja'lin.

¹⁶⁻¹⁷ ¿Me tiqu'n iltaq ti'j tu'n tkyim Jesús? Ikyx tze'lpine' lo tze'nku jun tata qxol, a kub' ttz'ib'in jun u'j, ja' ktq'ma'b'ila tze'nchaq k-okile tkyaqiljo a at te kyxol tk'wal, aj tkyim. Me atzi'n u'j, nti' tajb'in qa na'mxtaq tkyim. Qu'n junjun u'j ikyjo, nti' toklin qa itz'taqxjo tata. ¹⁸ Ex ikytzin tten ojtxe. Tu'npetzintzjo, tej tb'antjo tnejil tumil ojtxe tu'n Moisés, iltaq ti'j tu'n tkyim jun alu'mj, ex tu'n tel tchky'el. ¹⁹ Ex tej tq'ma Moisés kye xjal tkyaqil kawb'il toj tnejil tumil, jaw ti'n jun tal tze tuk'a ch'in tsmal rit, a kyaq ka'yin, ex kux tq'o'n toj kychky'el alu'mj junx tuk'a ch'in a', exsin ok tchto'njo chiky' ti'jjo tu'jil kawb'il ex kyi'j kykyaqil xjal. ²⁰ Ex xi tq'ma'n:

Atzin chiky' lo, atzin n-ajb'i'n te kujsb'ilte tumil lo, a o tzaj tq'ma'n Dios, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'ach.*

* **9:20** Ex. 24:6-8; Zac. 9:11; Mt. 26:28

21 Ex majx, ok tchitin Moisésjo chiky' ti'jjo ja te kynab'l Judiy Dios, a xb'alin tten, junx kyuk'a kykyaqiljo laq, a nchi ajb'intaq tojjo ja anetzi'n. 22 Ex tze'nku kyij tz'ib'it toj tkawb'il Moisés, ch'ime tkyaqil iltaq ti'j tu'n tok chtet tuk'a chiky', tu'ntzintla tok q'o'n tz'aqle twutz Dios. Qu'n qa mina s-el chitj kychky'eljo oyaj, aye' nchi kub' b'yettaq, nlaytaq kub' najsit kyilxjal.* Tu'n ikyjo, iltaq ti'j tu'n tkyim Jesús, ex tu'n tel chitj tchky'el te najsb'ilte qil.

Noq tu'n tkyimlin Jesús at najsb'il te qil

23 Tu'npetzi'n tkyaqiljo lo, iltaq ti'j tu'n tok chtet chiky' kyij kykyaqil ti' qa nchi ajb'in tzalu'n twutz tx'otx', noq te k'ulb'ilte qMan Dios. Me ayetzi'n ti' anetzi'n, noq o'kx nchi ajb'in te yek'b'il te' a ite' toj kya'j. Tu'n ikyjo, tu'n kyok q'o'n tz'aqlexix kykyaqil a ite' toj kya'j, iltaq ti'j jun chiky' nimxixtl tipin kywutzjo kychky'el alu'mj. 24-25 Ex tu'n ikyjo, nyatza okx Crist tojjo ja te na'b'l Dios, a at tzalu'n twutz tx'otx', a noq te yek'b'il te' ja at toj kya'j; qala' antza okxi tojxixjo ja twutzxix, a at toj kya'j, tu'n t-xi tq'o'n tib' twutz qMan Dios te chojb'il qil te jun majx, ex tu'n tyolin qi'j. Tu'n ikyjo, nya il ti'j tu'n tq'on Jesús tib' ila' maj tze'nqeku kynejilxix pale ojtxe, a ila' maj kub' kyb'yo'n alu'mj te oyaj te chojb'il il. Qu'n aye pale anetzi'n iltaq ti'j tu'n kyokx toj Najb'il Xjanxix tzalu'n twutz tx'otx' toj junjun ab'q'e, me tuk'a kychky'el alu'mj, te chojb'il il. 26 Qu'n noqit icy te Jesúsjo, ilitla ti'j tu'n tkyim ila' maj atxix te' saj xkye tch'iysb'in Dios twutz tx'otx', tu'n tchjet tkyaqil kyilxjal.

* 9:22 Lv. 17:11

Me atzin ja'lin, kyojjo q'ij lo, a ch'ix kyjapin b'aj, noq jun maj o txi tq'o'n te Jesús tib' te chojb'ilte qil ex tkyaqil kyil xjal atxix ojtxe ex te jun majx. ²⁷⁻²⁸ Qu'n tu'n tkyaqil texjal b'antnin ti'j tu'n tkyim noq jun maj; ex ikyx te Jesús, iltaq ti'j tu'n tkyim. Me awo xjalqo, aj qkyim, qo okix toj pa'b'in. Me metzin te Jesús, tej tkyim, b'e'x el ti'n qil ex kyiljo xjal,* a o chi nimin ex kchi nimil ti'j, tu'ntzintla wen qo ele toj pa'b'in. Ex tzul kanin juntl majl te Jesús, me nya tu'n tchjetl qil, qala' tu'n qxi ti'n toj kya'j te jun majx, a awo nqo ayo'n ti'j.

10

¹ Tu'n tkyaqiljo lo, b'i'n qu'n qa atzi'n ojtxe tumil, a tzajnin te Moisés, nti' tipin tu'n tsaqsit kyanmin xjal tu'n. Qu'n atzi'n ojtxe tumil noq te jun yek'b'il te tkyaqiljo b'a'n qa iltaq ti'j tu'n tul kanin. Ex atzin yek'b'il lo, ikyxjo tze'nku jun t-xlekemil jun ti', qu'n nya twutzxixjo jun t-xlekemil, qala' noq jun yek'b'il. Tu'n ikyjo, atzin ojtxe tumil nti'taq nchi okx xjal tz'aqlexix tu'n. Tu'ntzin ikyjo, iltaq ti'j tu'n t-xi oyittaq chojb'il kyil toj junjun ab'q'e. ² Qu'n noqit tu'n ojtxe tumil, aku tz'ok jun xjal tz'aqle toj tanmin te jun majx, nyatla il ti'j tu'n t-xi oyit chojb'il til ila' maj, qu'n matla tna' qa a il, o kub' naj tu'n chojb'il. ³ Me qala' nya ikyjo, qu'n ayetzi'n chojb'il nchi ajb'in, nya tu'n tok kyanmin xjal saqxix kyu'n, qala' noq tu'n ttzaj kyna'njo kyil junjun ab'q'e. ⁴ Qu'n noq tu'n kychky'el tman wakx ex tman chiv, nti' toklin tu'n tnajsit il tu'n.

* **9:27-28** Is. 53:12

5-6 Tu'n ikyjo, tej tul kanin Jesús, a Klolqe, tzalu'n twutz tx'otx', xi tq'ma'n te Ttata kyjalu'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Tky'e'y tu'n tkub' b'yo'n alu'mj te chojb'il il.

Ex mi ntzalaja tu'n tkub' patin alu'mj te oyaj twutza.

Tu'n ikyjo, ma tzaj tq'o'n jun nxmilila, tu'n woka te chojb'il il, ikyxixjo tze'nku taja.

7 Tu'n ikyjo, xi nq'ma'n tey:

Ay, nMan Dios, loqi'n ma chin ul b'inchil te' tajb'ila,

ikyxjo tze'n kyij tz'ib'it wi'ja toj Tu'jil Tyola.*

8 Tuk'a jun yol lo, a tzajnin toj Tu'jil Tyol Dios, chitzin Jesús toj tnejil, qa nti' taj qMan Dios, ex nti' ntzalaj kyijjo chojb'il ex kyijjo tkyaqil wiq oyaj, aye' alu'mj, a nchi kub' patit, tu'n tnajsit il kyu'n, exla qa iltaq ti'j tu'n tkub' b'inchit, qu'n ikyjo ntq'ma'n toj ojtxe kawb'il. ⁹ Ex tkab': Tq'ma Jesús kyjalu'n: Ay, nMan Dios, loqi'n ma chin ul b'inchil te' tajb'ila.

Tu'ntzi'n kab'e tumil tyol Jesús lo, b'i'n qu'n qa aye alu'mj te chojb'il ex te oyaj, o chi kyij naj tu'n Dios, noq tu'n tok tq'o'n Jesús te t-xeljjo chojb'il anetzi'n. ¹⁰ Ex noq tu'n Jesús, a chojb'il qil, ma tz'ok qanmin saqxix te jun majx, qu'n ate Jesucrist kub' tb'inchin tajb'il qMan Dios, tej tkyim twutz cruz.

¹¹ Ja'lin, tkyaqil pale kyxol aj Judiy kukx nchi jaw we' toj tnejil ja, a xb'alin tten, te na'b'l Dios, tu'n t-xi kyq'o'n ila' maj chojb'il junjun q'ij,* ex tzunx nxi kyq'o'n ja'lin. Me ayetzi'n chojb'il nti'

* **10:7** Sal. 40:6-8 * **10:11** Ex. 29:38

kyipin tu'n tnajsit il kyu'n. ¹² Me metzin te Jesucrist, xi tq'o'n te' tib' tu'n tkyim, ex tu'n tok te jun chojb'il te tkyaqil il te jun majx. Tb'ajlinxi ikyjo, kub' qe toj kya'j toj tman q'ob' qMan Dios tu'n tkawin junx tuk'a. ¹³ Ex n-ayon tzmaxi aj kykanb'itjo tajq'oj tu'n Dios.* ¹⁴ Noq tu'n tkyimlin Jesús, ma saqsit qanmin te jun majx, a awo ma tz'ok tilil qu'n, tu'n tjapin b'ajjo qnimb'il. ¹⁵ Ex ikyxjo o tzaj tq'ma'n Xewb'aj Xjan toj Tyol Dios kyjalu'n:

¹⁶ Tu'n kykyijxjal toj wen wuk'iy, chi Dios, nya ikyxjo tze'nku ojtxe,
qu'n atzi'n ojtxe tumil ma kyij naj.

Qala' atzi'n ja'lin, k'welix nq'o'n saq Nkawb'ila toj kyanmin,

ex k-okix ntz'ib'i'n toj kynab'l.*

¹⁷ Ex ikyxjo tq'ma: Nlayx tzaj nna'ntlji'y kyil ex tkyaqil kyb'inchb'in nya wen.*

¹⁸ Tu'npetzintzjo, qa ma najsit il tu'n qMan Dios, nya il ti'j tu'n t-xi' juntl chojb'il, qu'n o japin b'aj te jun majx tu'n Jesús.

Qo kanin tk'atz qMan Dios noq tu'n Kolil Jesús

¹⁹⁻²⁰ Tu'ntzintzjo werman, q'uqle qk'u'j, qu'n tu'n at jun tumil tu'n qokx tojjo Najb'il Xjanxix, a at toj kya'j, ja' ta' Dios, a ewintaq tu'n jun maqsb'ilte, a b'e'x kub' yuch'j, tej tkyim Jesús twutz cruz, ex el chitj tchky'el. Ex ikyxjo tze'nku kub' yuch'j maqsb'ilte, ex ikyx ok yuch'j t-xmilil Jesúsjo twutz cruz, noq tu'n tjqet jun tumil ex jun qb'e, tu'n qkanin junx tuk'a Dios. Ax Jesúsjo qb'e saqxix

* **10:13** Sal. 110:1 * **10:16** Jer. 31:33 * **10:17** Jer. 31:34

ex itz'xix. ²¹ Ex a te tnejilxix qpale, tu'n tyolin tuk'a Dios qi'j, a Ttanim Diosqo. ²² Tu'n ikyjo, b'a'n tu'n qxi laq'e tk'atz Dios tuk'a jun qanmin tz'aqlexix. Ex q'uqlexix qk'u'j tu'n qnimb'il, qu'n o txjet qanmin, ex tu'n ikyjo, tzaj tq'o'n jun saq qnab'l, noq tu'n tchky'el Jesús. Ex ikyxjo ti'jjo qb'inchb'in nya wen, o najsit tu'n Jesús, nyakuj tu'n ttxjet qxmilil tuk'a a' xqiyin wen.*

²³ Tu'npetzi'n tkyaqiljo lu'n, kukx tu'n tqe qk'u'jjo ti'j qnimb'il tok ti'j qMan Dios, ex ti'jjo kolb'il, a tzaj tq'ma'n, qu'n o'kxte Dios njapinxixjo Tyol. ²⁴ Tu'n ikyjo, qajsintz ti'j qanmin tu'n qonin te qib' qxolx, tu'n qk'u'jlin te qib', ex tu'n qb'inchin b'a'n. ²⁵ Ex mi t-xi qtzaqpi'n tu'n tok qchmo'n qib', tze'nku n-oke kyu'n junjun, a ma chi niq'et ikyjo; qala' kukx qkujsin te qib'jo qxolx. Axixpen te, il ti'jjo lu'n ja'lin, qu'n nqatzxix ta' tq'ijil tu'n tul juntl majl qAjaw, ex tu'n tb'aj tkyaqiljo lu'n twutz tx'otx'.

Juntl xob'tzb'il tu'n mi tz'ajl qi'j toj il

²⁶ Qu'n qa kukx ngo b'etjo toj qil, exsin otaqxi tz'el qniky' ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, nti' juntl tumil tze'n tten tu'n tnajsit qil, ²⁷ qala' noq o'kx tzul qib'aj jun tkawb'il Dios kujxix wen, a q'aq' njulin, a k'wel yuch'in te' ajq'ojqe ti'j qMan Dios.*

²⁸ B'i'n qu'n qa twutzxixjo lo, qu'n toj Tu'jil Tyol Dios, a kyij tz'ib'in Moisés ntq'ma'n qa attaq jun xjal mina nkub' tnimin kawb'il, ex qa ma tz'iwlin kyu'n kab'e mo oxe xjal, qa mina xjapin b'aj kawb'il tu'n; il ti'jtaq tu'n tkyim,* ex nti'taq jun

* **10:22** Lv. 8:6, 30; Ez. 36:25

* **10:27** Is. 26:11

* **10:28** Deu.

17:6; 19:15

q'aq'b'il k'u'jb'aj tu'n tnajsit tiljo xjal lu'n. ²⁹ Qa ikytaq nb'ajjo kyij xjal ojtxe, a mina kub' kynimi'n tyol Moisés, me yajtzila' ja'lintz, ¿Nyapela kujxixtljo tkawb'il Dios tzul kyib'ajjo xjal, a n-el kyijlin Jesús, a Tk'wal Dios, ex n-ok kyq'o'n tchky'el nyakuj nti' tajb'in? Qu'n atzin tchky'el Jesús, atzin kujsin te' qa ma kyijxjal toj wen tuk'a Dios. * Ex tu'njo chiky' lo, otaq kyij saqix toj kyanminjo xjal tu'n. Me aye xjal lo, tu'n kyb'inchb'in, n-el kyiky'in tchky'el Jesús ex Xewb'aj Xjan, a nk'u'jlinkye. ³⁰ Qu'n b'i'n qu'n, qa a te qAjaw o q'mante kyjalu'n: Ayin we' kchin kawil kujxix wen, ex kchin q'ol chojb'il kyib'aj kykyaqil xjal, a nya wen.*

Ex ikyxjo o tq'ma: Atzin Ttanim Dios il ti'j tu'n tokx toj pa'b'in twutz tAjaw Tkyaqil.*

³¹ B'isb'ajilxla te', te jun xjal qa ma kub' tz'aq toj tq'ob' Dios itz', ex qa ma kyij ttzaqpi'n tnimb'il ti'j.

³² Atzin ja'lintz, tu'n mina tziky' kyijja ikyjo, tenkutzintz toj kynab'la, tej kyjaw nimi'n. Qu'n kyojjo q'ij anetzi'n, ma tziky'x kyu'n tuk'a tkyaqil kyipi'n, jni' nya b'a'n sul kanin toj kychwinqila.

³³ Qu'n atku junjun maj, ma chi ok yiso'n junjun kye', ex ite' junjun ma chi ok b'yo'n kywutzxjal. Me ite' junjuntl ok kymujb'in kyib' kyuk'a txqantl nimil, q'ol jun tumil tu'n tjaw kyin kyib' toj kynimb'il, tej tul kani'n nya b'a'n tze'nku lu'n kyij, noq tu'n tpaj kynimb'il. ³⁴ Ex ikyxjo kye', nim tzaj q'aq'in kyk'u'ja kyijjo nimil, aye' i ku'x toj tze noq tu'n tpaj kynimb'il. Ex tej tb'ajel q'i'n jni' at kye'y,

* **10:29** Ex. 24:8; Eb. 13:20 * **10:30** Deu. 32:35 * **10:30** Deu. 32:36

mix jawe kyiky'iniy, qala' i jaw tzalaja, qu'n b'i'n kyu'n, qa tkyaqil a at qe toj kya'j, nimxixtl kyoklin tze'nku tkyaqiljo at qe tzalu'n twutz tx'otx', qu'n kchi tenb'il kye' te jun majx.

³⁵ Tu'ntzin ikyjo, mi kyij kynajsin kynimb'ila ti'j qMan Dios, qu'n axsin ktzajil q'o'nte tb'anil chojb'il, qa mi xi meltz'aja kyi'jxiy. ³⁶ Tu'n ikyjo, kyq'onka tilil tu'n tten kyipi'n toj tkyaqiljo n-ul kanin kyi'ja, noq tu'n tkub' kyb'inchi'n tze'nku' taj Dios. Ex ikyjo, at kyoklin ti'jjo a o tzaj tq'ma'n kye'y. ³⁷ Qu'n chitzin Diosjo kyjalu'n toj Tyol: Ch'ix tuljo a at tulil. Ex nya najchaq ta'ye.

³⁸ Tu'n ikyjo, a xjal, a b'a'n ta'ye; noq tu'n tnimb'il, at jun tchwinqil, a nlay b'aj, qu'n nchin tzalaja ti'j.*

Me qatzin qa ma tz'aj meltz'aja ti'jxiy, mina nchin tzalaja ti'ja, chi Diosjo.

³⁹ Me atzin qetz, mitzin qo okqe tze'nqeku' aye' n-ajl kyi'j kyi'jxi, aye' kchi xe'l toj najin, qala' tu'n qokqe tze'nqeku' aye' lajo'nx kolb'il kyu'n, noq tu'n kynimb'il.

11

A qnimb'il

¹ ¿Tze'ntzi'n qnimb'il? Atzin qnimb'iljo kyjalu'n: Tnejil, tu'n tok qe qk'u'j tu'n ttzaj q'o'n a nqo ayo'n ti'j; ex tkab', tu'n t-xi qnimin qa ikyxixjo ti'jjo tumil, a mina nqlo'n. ² Qu'n noq tu'n kynimb'il ojtxe qxjalil, i ele b'a'n twutz Dios. ³ Ex ikyxjo qe, b'i'n qu'n noq tu'n qnimb'il, qa a qMan Dios kub' b'inchin te' tkyaqil, noq tu'n Tyol.* Ex ikyxjo,

* **10:38** Hab. 2:3-4 * **11:3** Gen. 1:1

b'i'n qu'n tu'n qnimb'il, qa tkyaqiljo a nqlo'n ja'lin, antza tzajnin ti'jjo a nya q'anča'l.

⁴Noq tu'n tnimb'il Abel, te' t-xi tq'o'n oyaj te Dios tb'anilxixtl ele tze'nku toyaj Caín. Tu'ntzi'n, aku qMan Dios ok q'onte te tb'anil nimil, ex tu'n ikyjo, wen ele toyaj twutz Dios.* Qu'n ikytzi'n, exla qa o kyim te Abel, me o kyij te jun yek'b'il te qe ja'lin, tu'n tkub' qnimin Dios.

⁵Ex ikyxjo tze'nku' te Enoc, tu'n tnimb'il xi q'i'n tu'n Dios tuk'a t-xmilil, tu'n mi kyime. Noq jaw naj, ex i ok tenxjal jyolte, me mix jyete, qu'n otaq txi' tuk'a Dios. ¿Me tiqu'n xi q'i'n Enoc ikyjo? Qu'n tq'ma toj Tu'jil Tyol Dios, tej na'mtaq t-xi' Enoc, qa wen ele twutz Dios noq tu'n tnimb'il.*

⁶Ex ikyxjo qe ja'lin: Il ti'j tu'n tten qnimb'il tu'ntzintla qel wen twutz Dios. Qu'n tu'n qa at jun xjal qa taj tu'n tok tmujb'in tib' tuk'a Dios, ex tu'n tel wen twutz, il ti'j tu'n t-xi tnimin qa itz'xix te Dios, ex qa aku tzaj tq'o'n jun tb'anil chojb'il te kye', aye' nchi jyo'nxix ti'j.

⁷Ex ikyxjo te Noé, tej tyolin Dios tuk'a qa attaq jun il tu'n tul twutz tx'otx'. Ex na'mtaq tul kani'n il anetzi'n, tej t-xi tnimin Noé a tq'ma Dios. Ex noq tu'n tkub' tnimin Noé, kub' tb'inchin jun bark ma tij, noq tu'n kykletjo jni' tk'wal, t-xu'jil exqetzi'n tlib'. Tu'n tnimb'il Noé, kub' tyek'in kywutzjo txqantl xjal, qa najnintaq ite'ye. Me atzin kye Noé, noq tu'n kynimb'il, i klete te tkyaqil il.*

⁸Ex ikyxjo te Abraham, kub' tnimin te', tej ttzaj q'olb'in tu'n Dios, ex b'e'x xi' tu'n tkanin tojjo jun

* **11:4** Gen. 4:3-10 * **11:5** Gen. 5:21-24 * **11:7** Gen. 6:13-7:24

tx'otx', a tu'ntaq ttzaj q'o'n te tu'n Dios te jun oyaj, tu'n tnajan antza. Tu'n ikyjo, etz Abraham toj ttanim, me nti'taq b'i'n tu'n, ja' tu'ntaq tkanine.*

⁹ Ex tu'n tnimb'il, najan Abraham tze'nku jun b'etin xjal twutzjo tx'otx', a tu'ntaq tzaj q'o'n te tu'n Dios.* Me najan kyojjo ja, a xb'alinge, a b'a'n kyiky' iquit. Ex ikyx b'ajjo tuk'a Isaac, a tk'wal Abraham, ex tuk'a Jacob, a tk'wal Isaac. Ex ikyxjo tq'ma Dios kye, qa iltaq ti'j tu'n ttzaj q'o'n tx'otx' kye anetzi'n, ikyxjo tze'nku' xi tq'ma'n te Abraham.

¹⁰ Me atzi'n te Abraham noqx xi tq'uqb'inx te' tk'u'j ti'jjo juntl tnam te najb'il te jun majx, a at toj kya'j, a kub' tna'b'lin Dios, ex kub' tb'inchin. Tu'npetzi'n, kub' tb'isin Abraham tu'n tnajan tze'nku jun b'etin xjal kyojile' tnam tzalu'n twutz tx'otx'.*

¹¹ Ex atzin te Sara, a t-xu'jil Abraham, mib'intaq tz'alin, ex noq ta'xtaq'ljo tchmil. Me tu'n tnimb'il Abraham, ja tzaj q'o'n kyoklin tu'n tul jun kyal, qu'n xi tnimin Abraham, qa tilil ti'j tu'n tb'ajjo a tq'ma Dios te, qa tu'ntaq tul jun kyal.*

¹² Ikytzintzjo tze'n te Abraham, tej ch'ixtaq tjapin kanin toj tq'ij tu'n tkyim, ul jun tk'wal, tu'n tel poq'in tyajil nyakutlaj iky kyb'ajjo tze'nqeku che'w twutz kya'j, ex tze'nkutla' tz'awin ttzi ttxuyil a', a nlay b'ant tajlet.*

¹³⁻¹⁴ Aye' xjal lo: Abraham, Isaac ex Jacob, i kyim, te' na'mxtaq kyetzin te' tx'otx' te Canaan, a tzaj tq'o'n Dios kye. Me noq tu'n kynimb'il, qe kyk'u'j ti'jjo a otaq tzaj tq'ma'n Dios kye. Ex tu'n

* **11:8** Gen. 12:1-5 * **11:9** Gen. 35:27 * **11:10** Eb. 13:14

* **11:11** Gen. 17:19; 18:11-14; 21:2; Ro. 4:17-22 * **11:12** Gen. 15:5; 22:17; 32:12

ikyjo, o chi tzalaj ti'j qa toj jun q'ij, iltaq ti'j tu'n kyetzin te' tx'otx' anetzi'n, me noq kyu'n kyyajil, a xi el anq'in kyi'j. Ikytzi'n ele kyniky'jo ti'j, qa a kynajb'il twutzxix nya tzalu'n twutz tx'otx', qala' toj kya'j. Tu'n ikyjo, ok kyq'o'n kyib' te b'etin xjal tzalu'n twutz tx'otx', qu'n tu'n kyajtaq tu'n kynajan tojjo kya'j, a ja' nimxixtl kyoklin tu'n kynajan toj.

¹⁵ Me n-el qniky' ti'jjo lo, qu'n noqit o'kxtaq kyajjo jun kynajb'il tzalu'n twutz tx'otx', b'e'xitla i meltz'aj najal te tx'otx', ja' ta'yetaq Abraham te tnejil, qu'n kyetaqjo tx'otx' anetzi'n.

¹⁶ Tu'n ikyjo, b'i'n qu'n qa kyajtaq jun najb'il tb'anil, nya tzalu'n twutz tx'otx', qala' toj kya'j. Tu'ntzi'n ikyjo, mix tzaje tx'ixwe Dios tu'n tok tq'o'n tib' te kyDios, ex ax Dios o b'inchin te' jun najb'il tb'anilxix toj kya'j te kye, tu'n kynajan te jun majx junx tuk'a.

¹⁷ Ex ikyxjo te Abraham, junch'intaq tk'wal, Isaac tb'i. Me noq tu'n tnimb'il, tej tok toj joyb'il ti'j tu'n Dios, xi ti'n Isaac, tu'n toktaq te jun chojb'il twutz Dios.* Ex xi ttziyin tu'n tkub' b'yettaqjo tk'wal te chojb'il, ¹⁸ exsin qa otaq tz'el tniky' te a tq'ma Dios, qa ti'jtaq Isaac, tu'n tel poq'in tyajil Abraham.*

¹⁹ ¿Me ti'tzila t-xim Abraham ti'jjo lu'n? Qu'n q'uqletaq tk'u'j ti'j Dios qa at tipin tu'n tjatz anq'in juntl majl Isaac kyxol kyimin. Ex b'e'x tzaj tkle'n juntl majljo tk'wal. Mix kyime; nyakuj otaq jaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, qu'n tu'n otaq ttziye ttata tu'n tkub' b'yet.*

* **11:17** Gen. 22:1-14 * **11:18** Gen. 21:12 * **11:19** Gen. 22:13

20 Ex ikyxjo, noq tu'n tnimb'il Isaac, i kub'e tky'iwlin tk'wal, a Jacob ex Esaú, ex xi tq'ma'n ti'jjo jni' tu'ntaq ttzaj tq'o'n Dios kye.*

21 Ex noq tu'n tnimb'il Jacob, tej ch'ixtaq tkyim, jaw we'ks, ex xi joqe tib'aj tvar, noq tu'n kyky'iwlitjo tk'wal Jse, ex tu'n tnimsin tb'i qMan Dios.*

22 Ex ikyxjo, noq tu'n tnimb'il Jse, tej ch'ixtaq tkyim, yolin ti'j, qa tu'ntaq tetz t-xjalil, aye' tzajninqe ti'j Jacob, toj tx'otx' Egipto. Ex kyij tyolin Jse, qa aj kyiky'taq tojjo tx'otx' anetzi'n, iltaq ti'j tu'n tetz iqin tb'aqil, tu'n tku'x muqet tojjo ttx'otx', ja' tzajnin.*

23 Ex ikyxjo, tej titz'je Moisés, tu'n kynimb'iljo ttata, oxe xjaw xi kyewin kyal, qu'n ok kyka'yin qa tb'anilxtaq ka'yin Moisés.* Tu'n ikyjo, mix i tzaje xob' ttata tu'njo tyol nmaq kawil, qa iltaq ti'j tu'n tkub' b'yet tkyaqil ne'x̄, a q'a.*

24 Ex ikyxjo, tej tch'iy Moisés, noq tu'n tnimb'il, mix xi ttziyin tu'n tok te taljo tk'wal nmaq kawil toj tx'otx' te Egipto.* 25 Qu'n jaw sk'o'n Moisés tu'n tiky'x jni' yajb'il tu'n kyxoljo t-xjalil aj Judiy, a Ttanim Dios, ex nya tu'n ttzalaj noq toj kab'e q'ij tojjo achb'il, ex toj tkyaqil wiq il kyuk'a aj Egipto. 26 ¿Ex tiqun? Qu'n kub' t-ximin Moisés, qa nimxixtl toklin twutz Dios tu'n tiky'x yajb'il tu'n noq tu'n tpaj Crist, tze'nku tu'n t-xi tq'o'n tib' toj jni' q'inimil toj tx'otx' Egipto. Kub' t-ximin Moisés ikyjo, qu'n q'uqleta q tk'u'j ti'jjo chojb'il, a tziyintz

* 11:20 Gen. 27:27-29, 39-40

* 11:21 Gen. 47:31-48:22

* 11:22 Gen. 50:24-25; Ex. 13:19

* 11:23 Ex. 2:2 * 11:23

Ex. 1:22 * 11:24 Ex. 2:10-12

tu'n Dios toj kya'j. ²⁷ Noq tu'n tnimb'il Moisés, kyij ttaqpi'n Egipto kyuk'a tkyaqil t-xjalil. Ex mix tzaje xob' te tq'oj kawil, qu'n nyakuj otaq tz'iwle Dios tu'n, a nya q'anča'l.*

²⁸ Noq tu'n tnimb'il Moisés, xi tq'ma'n tu'n tiky'sit tnejil Xjan Q'ij kyuk'a t-xjalil. Tu'n ikyjo, xi tq'ma'n tu'n tok chititjo tchky'el tal tal rit kyij kyjpel ja te techil, tu'ntzintla mina chi kub' b'yo'ne' tkyaqiljo tnejil k'wal q'a kyxol aj Israel, tu'n t-angel kyimin.*

²⁹ Tb'ajlinxi' ikyjo, noq tu'n kynimb'il aj Israel, b'aj iky'tze tojjo ttxuyil a', Chiky' tb'i, a xi tpa'n tib' tu'ntzintla tten jun b'e, nyakutzintlaj toj jun tzqij tx'otx'. Ex ikyqextaq kye' aj Egipto kyajtaq kye' tu'n kyiky'tz, me b'e'x i xi mulq'aj toj a', tej tok tmujb'in a' tib'.*

³⁰ Ex ikyxjo, wuq q'ij, i b'et aj Israel ti'jile' tnam Jericó. Ex noq tu'n kynimb'il, i tzaj tz'aqjo nmaq tape, a ite'ktaq ti'jile' tnam anetzi'n.*

³¹ Ex ikyx tej Rahab, aj qya te Jericó, a aj ky'a'jiltaq; mix kyime te' kyuk'a t-xjalil, aye' mix kub'e kynimine' Dios,* qu'n tu'n attaq tnimb'il Rahab, a kub' tyek'in, tej kyewitj xjal tu'n, aye' aj Israelqe, aye' i ul kanin ka'yilte tnam. Kub' tb'inchin ikyjo, qu'n nchi joylajtzaqjo xjal anetzi'n, tu'n kykub' b'yet.*

³² Tkyaqiljo xjal, a ma q'umlajtz tzalu'n, nimxix kynimb'il ti'j qMan Dios. Me nya noq o'kqexjo lu'n;

* **11:27** Ex. 12:37-42 * **11:28** Ex. 12:21-30 * **11:29** Ex. 14:21-31 * **11:30** Jos. 6:12-21 * **11:31** Jos. 6:22-25 * **11:31** Jos. 2:1-21

atxla txqantl, tze'nku' Gedeón,* Barac,* Sansón,* Jefté,* David,* Samuel,* ex jni' yolil Tyol Dios ojtxe. Me nti' amb'il qi'j tu'n qyolin kyij kykyaqil. ³³ O'kx tu'n qyolin kyij, qa noq tu'n kynimb'il, ite' ila'ku nmaq tnam kub' kyij kyu'n. Ex ite' junjuntl i kawin toj tumilxix; ex ite' junjuntl o tzaj kyk'mo'n ajo tzaj tq'ma'n Dios kye; ex ite' junjuntl qa noq tu'n kynimb'il, b'e'x jpetjo kytzi nmaq b'alun kyu'n, tu'n mina che'xe chyone kyu'n.* ³⁴ Ex ite' junjuntl o yupj tipin q'aq' kyu'n, a njulin-taq wen, tu'n mi chi kyime tu'n;* ex ite' junjuntl o chi tzaq'paj, tu'n mi chi kyime tu'n kxb'il, a at tste. Ex ite' junjuntl, a nti'taq kyipin, me b'e'x tzaj q'o'n kyipin tu'n Dios, tu'n kykanb'in kyijjo jni' xo'l q'aq', a ajq'ojqetaq kyij. ³⁵ Ex ite' junjun qya, a noq tu'n kynimb'il, i jaw anq'in juntl majljo kyal, aye' otaq chi kyim.* Me ite' junjuntl, b'e'x i kub' ky'ixsb'in tu'n kykyim, qu'n tu'n mix kub'e kyxk'a'yin kynimb'il. Qu'n kub' kyximinjo nimil lu'n, qa iltaq ti'j tu'n t-xi kyq'o'n kychwinqil tzalu'n twutz tx'otx', tu'ntzintla tkanb'it te jun majx a juntl kychwinqil toj kya'j, aj kyjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin.

³⁶ Ex ikyxjo, noq tu'n tpaj kynimb'il, ite' junjuntl i ok yiso'n, ex i b'aj jub'chin. Ex ila' maj, i kub' k'lo'n tuk'a kxb'il, ex i ku'x toj tze.* ³⁷ Ex ikyxjo,

* **11:32** Jue. 6:11-8:32 * **11:32** Jue. 4:6-5:31 * **11:32** Jue. 13:2-16:31 * **11:32** Jue. 11:1-12:7 * **11:32** 1Sa. 16:1; 1Re. 2:11 * **11:32** 1Sa. 1:1-25:1 * **11:33** Dan. 6:1-28 * **11:34** Dan. 3:1-30 * **11:35** 1Re. 17:17-24; 2Re. 4:25-37 * **11:36** 1Re. 22:26-27; 2Cr. 18:25-26; Jer. 20:1-2; 37:15; 38:6

ite' junjuntl i kyim, tej kyok xo'n tuk'a ab'j.* Ex ite' junjuntl i kub' qitit tuk'a qitb'il tze; ex ite' junjuntl i b'aj kyim tuk'a kxb'il, a at tste.*

Ex noq tu'n tpaj kynimb'il, aye nimil lo, nti'taq kyja, ex atzin kyxb'alin noq ttz'umil rittaq ex ttz'umil chivtaq, qu'n yaj xjalqetaq. Ex noq tu'n tpaj kynimb'il, o chi yasle, ex o chi yajlajtz. ³⁸ Me aye nimil lo b'a'nxix i ele twutz Dios, exla qa b'e'x i ok iky'in kyu'nxjal, a nya nimilqe. Tu'ntzi'n ikyjo, nti' kynajb'il, noq nchi b'etejetaq toj k'ul ex tojjo tx'otx', ja' nti'ye kynajb'ilxjal toj. Atku ma chi najan toj xaq ex toj jul.

³⁹ Tkyaqiljo nimil lo, b'a'n i ele twutz qMan Dios noq tu'n kynimb'il ti'j, me na'mxtaq kyk'mon te' a tzaj ttziyin Dios kye. ⁴⁰ ¿Ex tiqu'n? Qu'n tu'n at jun qnajb'il nimxixtl wen toj kya'j, ja' tu'n qmujb'in te qib' qkyaqilx tojjo q'ij tzul kanin, tu'n qok tz'aqlexix twutz Dios. Kb'antiljo lu'n tu'n Dios toj kya'j tzmaji aj qmujb'it qkyaqilx tu'n, a awo nimilqo tkyaqil twutz tx'otx', a awo itz'qo ja'lin, aye' o chi kyim exqetzi'n na'mx kyitz'je ex qe' kchi nimil.

12

Qo ximintzin ti'j Jesús, a Yek'b'il te qe

¹ Atzin ja'lin, tkyaqiljo ojtxe nimil ma chi b'aj q'met, nchi ajb'in te jun yek'b'il te qe ja'lin, tu'n tja qi'n qib', tu'n tjapin b'ajjo qnimb'il. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n tkyij qtzaqpi'n tkyaqiljo a nti' tajb'in te qe, ex tkyaqiljo il, a nkub' sb'unqe tu'n qel txalpaj toj qnimb'il ti'j qMan Dios. ² Ex qo ximintzintz ti'j

* **11:37** 2Cr. 24:21 * **11:37** Jer. 26:20-24

Jesús, a nejinel qwutz toj qnimb'il, ex ma tzqet-xixjo qnimb'il tu'n. Qu'n ma tzyky'x tu'n twutz cruz, ex ma tz'el ttx'ixewe kyu'n xjal, tej tkyim. Me xi ttziyin tu'n tiky'x tu'n, qu'n b'i'ntaq tu'n, aj qa ma tzyky'xtaq tu'n, attaq jun tzaljb'il toj kya'j, ja' tu'n tkub'e qe toj tman q'ob' Dios kawil tuk'a.*

³⁻⁴ Tu'n ikyjo, kyximinkutzi'n ti'jjo Jesús, a Yek'b'il te qe, nimxjo nya b'a'n s-iky'x tu'n, kyu'nxjal aj il. Tu'ntzintzjo, mina chi sikytiy, ex mina chi kub' numja toj kynimb'ila, tu'n mi chi kub' tz'aqiy toj il. Qu'n na'mx tu'n tiky'x kyu'n tze'nku s-iky'x tu'n Jesús, a o kyim, noq tu'n tpaj il. ⁵ Ex ma tz'el naj toj kyk'u'ja a saj tq'ma'n Dios kye'y, a ayi'y k'walb'ajqi'y te. Qu'n chitzin Diosjo kyjalu'n toj Tu'jil Tyol:

Nk'wal, mi tz'el kyiky'i'n aj tjikysin Dios ti'j kychwinqila,

qu'n n-ajb'in te q'ol tumil toj kynimb'ila.

Ex mi chi kub' numja, aj kykub' kawin tu'n.

⁶ Qu'n tu'n ate qAjaw njikysinte kychwinqil tkyaqiljo k'walb'aj, aye' k'u'jlinge tu'n; ex nchi kub' tkawi'n aye nchi ok tq'o'n te tk'wal.*

⁷ Tu'npetzi'n, chi we'kuxixa toj tkyaqiljo n-iky'x kyu'n, ex tz'okxit tilil kyu'n tze'nku jun kawb'il toj kychwinqila, qu'n axte qMan Dios ntzaj q'o'nte tumil kye'y tojjo lo, tu'n kyb'eta jikyin wen, qu'n tu'n k'walb'ajqi'y. Ikytzi'n tze'nku tkyaqil k'wal nkub' jikysin tchwinqil tu'n ttata, tu'n tb'et toj tumil, ⁸ ikyxsinte Diosjo nkub' tjikysin kychwinqiljo jni' tk'wal, tu'n tq'o'n tumil kye. Me mej qa mi xkub'

* **12:2** Fil. 2:6-11; Eb. 2:9 * **12:6** Job 5:17; Pr. 3:11-12

tq'o'n Dios jun tumil tu'n kyoka jikyin wen toj kynimb'ila, nya k'walb'ajqetza ikyjo, qala' nyakuj jun siky'aj.

⁹ Ka'ntzinjiy qe tej k'walqoxtaq: Ntzajtaq tq'o'n jun tumil qe, ex atku nqo kawajtz kyu'n qtata tzalu'n twutz tx'otx', ex nchi kub' qnimin, aj kykawin qi'j. Qa ikyjo kyuk'a qtata twutz tx'otx', ¿Me yajtzila te' tjaq' tkawb'il qTatatz toj kya'j? Qu'n qa ma kub' qnimi'n tumil, a ntzaj tq'o'n, at qchwinqil tuk'a te jun majx.

¹⁰ Me metzin kye qtata tzalu'n twutz tx'otx' nqo xi kykawin tze'nku n-ele toj kywutz, me noq o'kx toj jte'b'in ab'q'e. Me metzin te qTata Dios nqo tzaj tkawin te' tuk'a tkyaqil tumil, tu'n ttenxix jun b'a'n te qe, tu'ntzin qok jikyxixix wen tze'nku te.*

¹¹ Atzi'n ja'lin, twutzx tetz; nti' jun te kawb'il, a tb'anil toj qwutz, aj qtzaj kawin, qu'n tu'n at tkyixk'ojil. Me nkub' qximinl, at n-ajb'ine qe, tu'n ttz'e'y qwutz, qu'n atzin nq'o'nte qchwinqiljo nik'u'n ex tb'anilx wen.

Juntl xob'tzb'il tu'n mi qox toj najin

¹² Me ila' at kyxola tze'nku' ntzaj nya b'a'n kyi'j, mina nb'antl kyjaw we' toj kynimb'il. Iky tz'elpine' tze'n jun xjal ma q'ajle tq'ob' moj qa tqan.* ¹³ Il ti'j tu'n tjaw kymo'ji'n, tu'n tjaw we', ex tu'n t-xi xket toj jun b'e jikyin wen,* a b'inchin kyu'n; qu'n tu'ntzin mina jaw txalpaje' qanb'aj, a q'ajal, qala' tu'n tq'anit.

¹⁴ Atzin ja'lin, kyq'onktzi'n tilil tu'n kynajan tuk'a jun kymujb'il kyib'a kyxol kyxjalila, ex tu'n

* **12:10** Deu. 8:5; 1Co. 11:31-32 * **12:12** Is. 35:3 * **12:13** Pr. 4:26

kyb'eta jikyin wen toj kychwinqila, ex tu'n tel kypa'n kyib'a ti'j b'inchj il. Qu'n qa mina, nlay chi naja'n tuk'a qMan Dios toj kya'j.

¹⁵ Ikytzi'n, kyka'yinktzin kyib'a, qu'n noqtzin kyij kytzaqpi'n t-xtalb'il qMan Dios. Qu'n jun xjal ikyjo, a mina tz'el tpa'n tib' ti'j il, iky tz'elpine' tze'nku jun tlok' tze xi ttz'u'b'in jun a' k'axix wen. Ex b'e'x nnajjo tze tkyaqilx.* Ikyxixsin tz'ele' kyxol Ttanim Dios; b'e'x nchi txalpajjo txqantl nimil tu'n jun xjal ikyjo, ex b'e'x nb'aj kyyajin kyib'. ¹⁶ Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a tu'ntzintla nti' jun twi' ky'a'jil, a b'inchil il, kyxola. Qu'n ka'npejiy te Esaú toj Tu'jil Tyol Dios. Noq tu'n tpaj jun twa, el ti'jlin a otaq tzaj tq'o'n Dios te, a nim toklin te tnejil tk'waljo ttata.* ¹⁷ Qu'n b'i'n kyu'n, a tej tjapin b'aj amb'il te, tu'ntaq ttaj tq'o'n ttata tky'iwb'il tib'aj, mix xa' tq'o'ntl. Ex nti'taql tumil tu'n tetzinte majl, mixla qa kub'sin twutz, ex oq' wen twutz ttata; me nti'taql tumil tu'n tkub' tk'u'j ttata tu'n.*

¹⁸ Ayetzi'n ja'lin erman, o chi pon laq'ey tk'atz Dios tu'n kynimb'ila, me nya tze'nku toj Tu'jil Tyol Dios ojtxe. Qu'n nyolin toj Tu'jil Tyol Dios ti'j jun wutz tzalu'n twutz tx'otx', a ja' kutze yoline Dios te Moisés, tej ttaj tq'o'n tkawb'il. A wutz anetzi'n, at q'aq' njulintaq tib'aj, ex kub' qxope wen, ex tinin tze'n q'anqyaq. ¹⁹ Ex q'ajq'ojin tze'nku chun, ex nyolintaq Dios antza. Ayetzin xjal, aye' lipajqetaq ti'j Moisés, axsa i kyij tene t-xe wutz. Ex noq tu'n kyxob'il ti'j tkyaqiljo lo, xi kyq'ma'n te Moisés, tu'n

* **12:15** Deu. 29:18 * **12:16** Gen. 25:29-34 * **12:17** Gen. 27:30-40

mina yolin Dios kyuk'a.* ²⁰ Qu'n nimxtaq kyxob'il te, qu'n attaq jun tqanil b'i'ntaq kyu'n, a qa nya wen tu'n kyjax b'et ti'jjo wutz, nixpe jun kyqan tu'n t-xi kyq'o'n tib'aj. Ex majqexpe kye' alu'mj, noq tu'n kyb'ettaq antza, i kub' b'yo'n kye' tu'n ab'j, mo noq nchi ok xyu'ntaq, qu'n tu'n xjanxixtaqjo wutz anetzi'n.* ²¹ Qu'n te xob'ajilxtaq te' antza, ax Moisés q'mante ikyjo, tej ttzaj ttzyu'n tkawb'il Dios. Chi' kyjalu'n: Tzunx nchin lu'linx we', tu'n txqan nxob'ila.*

²² Ikyjo tze'nku kye ojtxe xjal ntzajtaq kyxob'il tu'n tkyij kyj'lin tkawb'il Dios; ikytzin ja'lin, iltzin ti'j tu'n tkub' qnminxix, tu'n mi kyij qi'jlin Tyol. Qu'n atzin ja'lin tu'n qnimb'il, ma qo pon laq'e nqayin tk'atz qMan Dios toj kya'j, ex nya noq o'kx tzalu'n twutz tx'otx', tze'nku ojtxe.

Me metzin qe ja'lin, noq tu'n qnimb'il, o qo kanin toj kya'j, ja' ta'ye' wutz, a twutzxix Sion tb'i, a ja' nyoline Dios, ex ak'aj Jerusalén, a Ttanim Dios itz', ex ja' ite'ye jni' t-angel Dios, a nchi k'ulin twutz;²³ ex atzintza kychmomile kyib'jo aye tnejil nimil, a aye tk'wal qMan Dios, a tz'ib'in kyb'i tzma toj kya'j. Ex atzintza, najle Dios, a Kawil kyib'aj kykyaqiljo qtzan nimil, aye' tb'anilx kub' kyb'inchin twutz Dios, ex aye' tz'aqleqe wen tu'n.²⁴ Ex ma qo pon tk'atz Jesús tej qnimin. Ex noq tu'n tchky'el, at qmujb'il qib' tuk'a Dios. Ex noq tu'n tchky'el, ma txjet qanmin tu'n jun ak'aj tumil, tu'n qkyij toj wen tuk'a Dios. Qu'n nya ikyjo tze'nku tchky'el Abel, a b'e'x qanin tib'aj Caín.* Me metzin

* **12:19** Ex. 19:16-22; 20:18-21; Deu. 4:11-12; 5:22-27 * **12:20**

Ex. 19:12-13 * **12:21** Deu. 9:19 * **12:24** Gen. 4:10

te Jesús tchky'el, nya tu'n tqanin qib'aj, qala' n-ajb'in te q'ol najsb'il qil.

²⁵ Tu'npetzintzjo, kyq'onktzintza tilil, noqtzin kyij kyi'jli'n Tyol Dios. Qu'n ayetzi'n, a i kyij i'jlin te' Tyol Dios ojtxe tzalu'n twutz tx'otx', iltaq ti'j tu'n kykyim. Ikvtzin qe ja'lin, qa ma kyij qi'jlin Tyol, a tzajnin toj kya'j,* ex nlay qo tzaqpaj te najin toj tq'ob' Dios, aj qa ma kyij qi'jlin qnimb'il.

²⁶ Tej tyolin Dios tuk'a Moisés ojtxe, tzaj lu'lin tx'otx' noq tu'n Tyol. Me tb'ajlinxi' ila' ab'q'e, tq'ma juntl majl Dios kyjalu'n: Juntl majl ok kchi tzajil lu'lin nya noq o'kx tx'otx', qala' majx jni' kya'j.*

²⁷ Atzi'n t-xilin yol, a juntl majl, ntq'ma'n qa il ti'j tu'n tyuch'j tkyaqiljo b'a'n lu'lin, a tch'iysb'in Dios noq tu'n Tyol, qu'n tu'n nti' tq'uqil, ex qu'n tu'n kykyij ten tkyaqiljo, aye' mib'in chi lu'lin.

²⁸ Ex atzin Tkawb'il qMan Dios ntzaj tq'o'n toj qanmin ex toj qchwinqil, nlay tzaj lu'lin, qu'n tu'n at tq'uqil, a Jesús, a Tk'wal qMan.

Tu'npetzi'n, qq'o'nx chjonte tu'n tkyaqiljo lu'n, ex qo nimsin tb'i qMan Dios tuk'a tkyaqil qanmin ex tuk'a tchewil Dios qi'j, tu'ntzin ttzalaj Dios qi'j.

²⁹ Qu'n atzin tkawb'il qMan Dios ikyjo tze'nku jun nim q'aq', a o k'wel b'aj tkyaqiljo nya b'a'n tu'n.*

13

Tze'ntzin tu'n t-xi qi'n jun qchwinqil toj tumil twutz Dios

¹ Atzin ja'lin werman, waja tu'n t-xi nq'o'n jun tumil, tu'n t-xi kyi'n jun kychwinqila toj tumil:

* **12:25** Ex. 20:22 * **12:26** Hag. 2:6 * **12:29** Deu. 4:24; 9:3; Mt. 3:12; 2Tes. 1:7-8

Kyk'u'jlinktzin kyib'a kyxolxa, qu'n tu'n kyerman kyib'a. ² Mi tz'el naj toj kyk'u'ja tu'n ttzaj pax kyanmin ti'j jun b'etin xjal, qa ma pon kyja'y,* qu'n ite' xjal ojtxe, a tzaj pax kyanmin ti'j jun b'etin xjal, nti'taq b'i'n kyu'n qa angelqetaq,* ex ikyx aku b'ajjo ja'lin.

³ Kyna'nqetzinji'y jpu'nqekux toj tze, nyakuxt-laj ajinqi'y ite'kux junx kyuk'a.* Ex q'aq'inx kyk'u'ja kyi'jjo aye' nim ma tziqy'x kyi'j, qu'n nyakutlaj ajinqi'y n-iky'x kyu'n kyuk'a. ⁴ Ex kyn-iminkuxixji'y mejeb'lin tuk'a tkyaqil kyanmi'n, a kymujb'il kyib'a tojjo mejeb'lin, qu'n tzul tkawb'il Dios kyib'ajjo xjal aj ky'a'jilqe, exqetzi'n jni'qe pa'l mejeb'lin.

⁵ Mi tz'ok kyk'u'jlinxixji'y pwaq,* qala' chi tzalajxixa tu'n ch'in at kye'y, qu'n ax te Dios tzaj q'ma'nte kyjalu'n: Nlayx chi kyij ntzaqpi'n kyjunala.*

⁶ Tu'npetzi'n, qexix qk'u'j ti'jjo tmojb'il Dios qi'j, tu'n t-xi qq'ma'n:
Ate Dios onil we'y.

Tu'ntzin ikyjo, nlay chin tzaj xob'a tu'n tkyaqiljo aku tz'ok kyb'inchin xjal wi'ja.*

⁷ Kyna'ntza kyi'jjo kynejinela, a i aq'nin kyxola, aye' i tzaj q'onte Tyol Dios kye'y. Kyximinkutzi'n ti'tzin o b'aj toj kychwinqil. Ex chi lipexsintza ti'jjo tumil xb'ant kyu'n toj kynimb'il, ⁸ qu'n ax te Jesucrist ewe, ex ja'lin, ex te jun majx. Ex b'a'n

* **13:2** Ro. 12:13; 1Pe. 4:9 * **13:2** Gen. 18:1-8; 19:1-3 * **13:3**
Mt. 25:31-46 * **13:5** 1Tim. 6:6-10 * **13:5** Deu. 31:6, 8; Jos. 1:5;
Mt. 28:20 * **13:6** Sal. 56:3-4, 9-11; 118:6

tu'n ttzaj tq'on tky'iwb'il kyib'aja, ikyxjo tze'nku tzaj tq'o'n kyib'aj nejinel ojtxe.

⁹ B'a'nqexsintza tu'n mi txi kyq'o'n kyib'a tu'n kyxi q'i'n toj junxil xnaq'tzb'il, a nya b'a'n, tze'nku jun xnaq'tzb'il ti'jjo kyniky'b'ila, qala' wensex tu'n tok kyipi'n tu'n t-xtalb'il Dios, qu'n nti' kyajb'in xnaq'tzb'il anetzi'n, ex nti' ajb'ine kye' aye' lipcheqextaq kyij'.

¹⁰⁻¹¹ Ikytzi'n tze'nku tkawb'il tnejilxix pale ojtxe, iltaq ti'j tu'n t-xi tq'o'n kychky'el alu'mj tojjo ojtxe tja Dios te chojb'il kyilxjal. Me nti'taq kyoklin pale tu'n kychoy'n ti'jjo kychib'jil alu'mj anetzi'n. Qu'n atzi'n kychib'jil, iltaq ti'j tu'n tkub' patit te jun majx ttxa'n tnam.* Me metzin qe ja'lin, at junqe chojb'il qil, a t-xmilil Jesús ex tchky'el, ex nti' kyoklin pale ti'j, ikyjo tze'nku nti'taqjo kyoklin ti'j kychib'jil alu'mj ojtxe. ¹² Qu'n ikyjo tze'nku b'aj kyij' alu'mj ojtxe, ikyx te Jesúsjo iltaq ti'j tu'n tkyim te' ttxa'n tnam, tu'n ttxjet kyiljo jni' xjal, noq tu'n tchky'el. ¹³ Tu'npetzintzjo lo, qpamiltzin qib' ti'jjo ojtxe tumil tu'n qkyij toj wen tuk'a Dios, ex qo lipexsintz ti'j Jesús. Noq tu'n ikyjo, qo elil kyij'lin xjal, ikyxjo tze'nku el i'jlin te Jesús kyu'nxjal, ex ex kyxo'n ttxa'n tnam tu'n tkyim. ¹⁴ Qu'n a tzalu'n twutz tx'otx' nti' jun qtanim tu'n qten te jun majx, qala' nqo jyo'n, ex nqo ayo'n ti'j qtanim toj kya'j.

¹⁵ Tu'npetzi'n, qo nimsin tb'i qMan Dios, qu'n axixsin jun tb'anil oyajjo tu'n t-xi qq'o'n twutz Dios.* Tu'n ikyjo, qo nimsin tb'i, ex qo b'itzin twutz, ex qo yolin ti'j tuk'a tkyaqil qanmin.

* **13:10-11** Lv. 16:27 * **13:15** Lv. 7:12; Sal. 50:14, 23; Os. 14:2

16 Mitzin tz'el naj toj kyk'u'ja tu'n kyb'inchinteji'y wen, ex tu'n tkub' kysipi'n kyxola a at kye'y, qu'n atzi'n kyb'inchb'in ikyjo, a yetzin tb'anilx oyajjo ntzalaj Dios kyij'.

17 Kynimingekutzinji'y aye' nejinel kyxola toj Ttanim Dios, ex kyb'inkuji'y kykawb'il; a yetzin xq'uqil kyeji'y, tu'n mi naje kyanmi'n te jun majx toj q'aq'. Qu'n b'i'n kyu'n nejinel, qa at jun q'ij, ja' kyq'a'b'ile tqanil kyij'a twutz Dios. Tu'ntzin ikyjo, kynimingekutzin, tu'n kyxq'uqin kyij'a tuk'a tzaljb'il, ex nya tuk'a b'is, qu'n qa tuk'a b'is, nti'xla ch'in tajb'in te kye'y.

18 Atzin ja'lin, q'uqle qk'u'ja qa saqxix toj qanmi'n, tu'n nqo b'inchinji'y b'a'n, tze'nku taj qMan. Me chi na'n Diosa qij'a, noqit kukx saqix qanminji'y junjun qij tu'n. 19 Ex nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n kyna'n Dios wi'ja, noqit li- weyku, chin ul kani'n juntl majla q'olb'il kye'y.

Jun tky'iwb'il Dios kyib'aj nimil

20 O tzaj tq'o'ntl Dios jun ak'aj tumil tu'n qkyij toj wen tuk'a te jun majx, noq tu'n tchky'el Jesús, a qAjaw.* Jaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin tu'n Dios, ex ok q'o'n te Tb'anil Kyik'lel nimxix toklin tib'aj tkyaqiljo nimil tij Dios,* a nik'ulte tkyaqil, ikyxjo tze'nku taj. 21 Noqit aku Dios tz'ok q'on kye'y tz'aqle ex b'a'n kynab'la, tu'n tjapin b'aj kyu'n ikyxjo tze'nkuxjo tajb'il. Ex noqit aku b'ant qu'n tze'nku tajb'il, noq tu'n Jesús, qu'n at Xewb'aj Xjan toj qanmin, a nb'inchinte ikyxjo tze'nku taj

* 13:20 Ex. 24:8; Eb. 10:29 * 13:20 Is. 40:11; Ez. 34; Lc. 15:4-6; Jn. 10:1-16

qMan Dios. Nimxitjo tb'i Jesucrist ja'lin ex te jun majx. Ikyxit tz'ele'.

²² Werman, nchin kub'sin nwutza tu'n kyk'mo'nteji'y tkyaqiljo yol lu'n, a nxi ntz'ib'i'n ch'in te q'uqsb'il kyk'u'ja. ²³ Ex waja tu'n t-xi nq'ma'n ti'j qerman Timotey, a ma tzaqpaj toj tze. Qa ma tzul kanin liwey nk'atza, kxel nk'le'n wuk'iy, aj nxi'y q'olb'il kye'y.

²⁴ Kyq'onxa q'olb'il kye' tkyaqiljo nejinel kyxola ex kye tkyaqil Ttanim Dios at antza. Ex tkyaqiljo nimil tzalu'n wuk'iy toj Italia nxi kyq'o'n q'olb'il kye'y.

²⁵ Axit Dios ky'iwlin kye'y tuk'a tkyaqil t-xtalb'il. Ikyxit b'antjo.

Ak'aj tu'jil tyol qman
New Testament in Mam Comitancillo; mam
(GT:mam:Mam)

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mam

Dialect: Comitancillo

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mam [mam] (Comitancillo), Guatemala

Copyright Information

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mam

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

f11695f1-c502-5440-819a-a3446d63525a